

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
SOOME-UGRI OSAKOND

Maria Krinal
SOOME PÄRIMUSMUUSIKA ÜLDJONED, HETKESEIS
JA VÕRDLUS EESTIGA

Bakalaureusetöö
Juhendaja Juha-Matti Aronen

TARTU 2012

SISSEJUHATUS	4
1. Soome rahvamuusika üldine ülevaade.....	5
1.1 Rahvalaulud.....	7
1.1.1 Runolaulud.....	7
1.1.2 Loitsud	8
1.1.3 Töölaulud	8
1.1.4 Helimärgendid ja joiud.....	8
1.1.5 Itkud	10
1.1.6 Uuemad rahvalaulud	11
1.1.7 Vaimulikud laulud	12
1.1.8 Võrdlus Eesti rahvalauludega	13
1.2 Soome rahvapillid	14
1.2.1 Karjasevile ja klarnet.....	14
1.2.2 Kandleid: kannel, Hiiu kannel ja moldpill	15
1.2.4 Lõõtspill, akordion ja harmoonium.....	17
1.2.5 Muid pille.....	18
1.2.6 Võrdlus Eesti rahvapillidega	18
1.3 Rahvamuusika muutumine 20.sajandil.....	20
1.3.1 Soome rahvamuusika hääbumine maailmasõdade ajal ning uus tõus 1960.aastatel.....	20
1.3.2 Eesti rahvamuusika muutumine ja uus tõus.....	22
1.4 Pärimusmuusika edendamine ja esimesed rühmitused.....	22
1.4.1 Rahvamuusikapoliitika.....	22
1.4.2 Esimesed pärimusmuusika ansamblid Soomes ja Eestis	23
2.Populaarsemad pärimusmuusika ansamblid tänapäeval.....	26
2.1 Instrumentaalansamblid	28
2.1.1 Frigg.....	28
2.1.2 Ro:toro	29
2.1.3 Ansambelite ühisjooned ja erinevused.....	29
2.2 Ansamblid murdealalt	30

2.2.1 Värttinä.....	30
2.2.2 Zetod	31
2.2.3 Ansamblite ühisjooned ja erinevused.....	32
2.3 Kindla paigaga seotud ansamblid.....	33
2.3.1 JPP.....	33
2.3.2 Untsakad.....	34
2.3.3 Ansamblite ühisjooned ja erinevused.....	35
2.4 Erinevaid Soome ja Eesti pärimusmuusika viljelejaid	35
2.4.1 Kimmo Pohjonen	36
2.4.2 Milla Viljamaa ja Johanna Juhola	36
2.4.3 Oort	37
2.4.4 Vägilased.....	37
2.5 Järeldused	38
KOKKUVÕTE	40
KIRJANDUS	42
THE GENERAL CHARACTERISTICS OF FINNISH FOLK MUSIC, THE SITUATION TODAY AND COMPARISON WITH ESTONIA.....	46
SUOMALAISEN KANSANMUSIIKIN YLEISET OMINAISUUDET, NYKYAIKAINEN TILANNE JA VERTAILU SUOMEN JA VIRON VÄLILLÄ.	48

SISSEJUHATUS

Bakalaureusetöö eesmärk on uurida pärimusmuusika populaarsust Soomes tänapäeval. Töö koosneb kahest suuremast peatükist. Esimeses peatükis antakse ülevaade Soome rahvamuusika üldistest joontest, erinevatest rahvalaulu liikidest ja nende esitusviisidest, samuti tutvustatakse Soome tuntumaid ja levinumaid rahvapille ning võrreldakse Eestiga – millised sarnasused ja erinevused on Soome ja Eesti pärimusmuusika vahel. Peatükis käsitletakse ka soome ja eesti rahvamuusika muutumist ja hääbumist 20. sajandil ning uut tõusu, mis Soomes toimus 1960. aastatel ning Eestis mõnevõrra hiljem.

Töö teine peatükk käsitleb hetkel populaarsemaid Soome pärimusmuusika viljelejaid ning võrdleb teatud kriteeriumite alusel Eesti populaarsemate rahvamuusika kollektiividega, samuti tutvustatakse ansambleid, kelle omanäolisuse tõttu ei saa neid mõne teise kollektiiviga võrrelda ja analüüsida.

Esimeses peatükis on kasutatud Ahti Sonnise, Eero Polase, Paavo Kiiski ja Urpo Jokise teoseid „Kansanmusiikki 1. Laulusävelmiä“ ja „Kansanmusiikki 2. Soitinsävelmiä“, Ilmar Talve teost „Suomen kansankulttuuri. Historiallisia päälinjoja“, Kai Laitise „Soome kirjanduse ajalugu“ ning internetimaterjale. Võrdluseks Eestiga on kasutatud Igor Tõnuristi koostatud „Eesti rahvapille“ ning internetimaterjale.

Teise peatüki jaoks on kasutatud internetimaterjale (ansamblite kodulehed, artiklid, intervjuud) ning see sisaldab peale ansamblite tutvustuste ka nende võrdlevat analüüsi. Populaarsemate ansamblite ja rahvamuusika tänapäevase seisuga väljaselgitamiseks pöördusin vastava valdkonna erinevate organisatsioonide poole, milleks Soomes on Suomen Kansanmusiikkiliitto ja Yleisradio ning Eestis Viljandis asuv Eesti Pärimusmuusika Keskus.

1. Soome rahvamuusika üldine ülevaade

Rahvamuusika¹ on rahvapärимuse liik, mille põhiosad on meloodiad ja sõnad ning lisadeks erinevatel viisidel moodustatud heliefektid. Rahvalikud viisid võivad olla seotud rütmilise töö, liikumise, mängu või tantsuga. Need võivad sisaldada veel ainet teistest kunstiliikidest. Näiteks žestikuleerisid Vana-Kreeka koorid samamoodi nagu soome ringmängudes laulvad noored, kes harjutasid kolme väljendusliigi – muusika, sõnade ja liikumise – ühendamist. (Sonninen 1977a: 9)

Soome rahvamuusika koosneb pärimusmuusikast ning sellest nooremast popmuusikast. Kuna 1800. aastal elas 5% soomlastest linnades ja veel sama aastasaja lõpul oli see protsent kasvanud vaid 12,5 protsendini, siis need, kes põhiliselt soome rahvamuusikat tegid, olid ametilt maaviljelejad ja põllumajanduse kõrvalharudega tegelejad. Seega on tegemist peamiselt talupojapärimusega. Huikamise, ümismise, lõõritamise, retsiteerimise, laulmise, vilistamise ja mängimisega esitatud pärimusmuusika palade aluskomponentideks on olnud viisid, heliteemad ehk motiivid ja meloodiad. Nende väljendusvõimalusi on ühendatud sõnakunstis luule ja proosa vahenditega, liikumises rütmi- ja vormiefektidega ning esitaja isikliku panusega. Rahvamuusika eriliseks tundemärgiks peetakse selle jätkuvat muutumist, mille käigus tekivad meloodiavariandid ehk teisendused. (Virtanen 1991: 145; Sonninen 1977a: 9)

Pärimusmuusika on inimese praktiliste toimetustega seotud nn tarvidusmuusika (*tarvemusiikki*), mis on edasi liikunud ühelt sugupõlvelt teisele kuulmismälu abil. Seda kasutati töötamisel, nõidumisel, riitustel, tseremooniatel, tantsudes, palvetamisel ning eriti arenenud vormides meelelahutusena. Viimase muusikaliigi puhul on kasutatud tarbemuusikast erinevat nimetust *joutomusiikki* (meelelahutusmuusika). Soome rahvamuusika ei ole eriti seotud linnapärimusega. (Sonninen 1977a: 9)

Soome agraarühiskonna vajadustega seotud pärimusmuusika hakkas 19. sajandi lõpul tugevalt muutuma. Vana kultuuri kustumine ilmnis eriti pulmatavade kadumises, mis omakorda madaldas rahvakunsti taset. Rahvamuusika tegemises algasid muutused,

¹ Hetkel üldlevinud käsitluse kohaselt kasutan sõnu „rahvamuusika“, „pärimusmuusika“ ja „folkmuusika“ sünonüümidena, ehkki erinevad teooriad võivad väita, et nendel mõistetel võib olla ka tähendusniheid.

millest tulenedes sai tarvidusmuusikast meelelahutuslik tarbemuusika. Pärimusmuusika oli kaotanud oma esialgse funktsiooni, jäädes ennekõike harrastuseks. See muutus puudutas eelkõige instrumentaalmuusikat. Kui šlaagrist või mõnest muust viisijupist kujuneb rahvaviis, on põhjust rääkida ajaviitemuusikast. Elektrotehnilised leiutised, sotsiaalstruktuuri muutused ja maailmapildi kokkukuivamine on muutnud rahva tarbemuusika kvaliteeti ja kvantiteeti. Elatakse levimuusika pakkumise rohkuses, mida mõjutab tugevalt kommertslikkus. (Sonninen 1977a: 10)

Soome rahvamuusika näitlikke kirjalikke viiteid võib märgata juba 16.sajandist pärineva Mikael Agricola „Psaltari“ eessõnas. Henrik Gabriel Porthan kirjeldab „De Poesi Fennica“ väljaandes (1766–78) muistsete laulurunode esitusviisi ja muusikariistu, kuid alles 1849. aastal ilmus trükikojast täielik ainult rahvamuusikat sisaldav A. Reinholmi koostatud väljaanne „Soome rahva laule“, mis sisaldab 31 uut ja 19 varem avaldatud rahvalaule. Viiside süstemaatiline kogumine algas 1850. aastatel, kui Soome Kirjanduse Seltsi saatis kolm stipendiaati (Karl Collan, J.F. Schantz ja Wilhelm Poppus) väliretkele. Rahvaviiside kogumine on kestnud üle pooleteisesaja aasta. Soome Kirjanduse Selts on omalt poolt kogunud ja arhiveerinud seda üle saja aasta ning trükkinud terviklikud sarjad Soome rahva meloodiad I–V (1893–1933). Suurimad arhiveeritud rahvalaulukogud on Soome Kirjanduse Seltsi rahvusarhiivis Helsingis ja Tampere ülikooli rahvapärimuse instituudis. Rahvamuusika kogumine oli algfaasis peamiselt juhindunud esteetilisest seisukohast, nüüdseks on talletustöö muutunud süstemaatilisemaks. Tähelepanu on hakatud pöörama samal ajal esitaja repertuaarile ning musitseerimise ülesannetele ja tähtsusele. (Sonninen 1977a: 10; Eerola jt 2004)

Soome rahvamuusika on tonaalsuselt diatooniline², kromaatilisuus³ esineb vaid erandkorras. Arhailist pentatoonikat⁴ on leitud saamide joigudes. Esineb ka kirikulaulude peegeldusi, küll harva ning pigem laulu- kui instrumentaali viisides. Runolaulu ja lauluviiside vanim kihistus on minoorne.

2 seitsmest alushelist koosnev

3 pooltoonilisus

4 viiest alushelist koosnev

Soome rahvamuusika pärimusainese liigid jagatakse kahte põhiklassi: laulumuusika ja pillimuusika. Laulumuusikasse kuuluvad helimärgendid, loitsu-, töö-, joiu-, itku-, runo-, laulu- ja vaimulikud viisid. Pillimuusikasse kuuluvad signaalid, karjaseviisid, kandle- ja Hiiu kandle viisid ning rahvapillilood. (Sonninen 1977a: 11)

1.1 Rahvalaulud

1.1.1 Runolaulud

Niinimetatud Kalevala meloodiat on 18. sajandi lõpust alates peetud soomepäraseks, sümboolseks meloodiaks, mida on runodes kõige rohkem kasutatud. Kalevalamõõt on neljajalaline trohheus. Esimene värsijalg on suhteliselt vaba (võib sisaldada 2–4 silpi), järgmistes värsijalgades on sõna pearõhulise silbi asend määratud. (Laitinen 1994: 20)

Minoori häälestatud viiekeelse kandle keeled sobivad selle meloodia mängimiseks. Ka rütmis valitseb põhjamaises runos 5/4 taktimõõt. Muusika järjestuslik vormistruktuur toetab esituse jutustavat iseloomu, sest paaris olev vormipõhimõte ei tõsta räägitavat esile. Sama viisi korratakse väikeste muutustega. Laulurunod sisaldavad lisaks jutustavatele muinasrunodele ka lüürilist materjali nagu loitsud, töölaulud, riitusrunod, lastelaulud, hällilaulud, pulmarunod ja tantsulaulud. Karjalast ja Ingerimaalt on kogutud sadu runosid, mujalt Soomest kogutud runod on seotud tihti vanade lüüriliste runode ja lauludega. Sama riimiskeemiga laule on leitud ka eestlastelt ja vadjalastelt. (Sonninen jt 1977a: 17, Virtanen 1991: 149)

Tüüpilised runode esitustavad jagunevad üldiselt kaheks: ees- ja järellaulja vaheldumisel põhineval laulmist, mida Porthan selgitas juba 18. sajandil, ning ühislaulmine (alternatiivina ka üksilaulmine). Põhjapoolsematel aladel (Viena, Aunuse ja Laadoga Karjalas) esitasid runolaule nii mehed kui naised, aga kumbki eraldi oma rühmades. Lõunapoolsematel aladel (Karjala kannases, Ingerimaal) on täheldatud pigem eeslaulja ja koori vaheldumist. Silmapaistvaimad runolauljad kasutasid üldiselt ainult mõningaid viise. Eepiliste runode lauljatest on märkimisväärseim Arhippa Perttunen (u. 1754–1840), Elias Lönnroti „Kalevala“ tähtsamaid lätteid. (Laitinen 1994: 21–22; Virtanen 1991: 154; Virtanen 1988: 34–36)

1.1.2 Loitsud

Päevaste toimingutega liitunud laululoitsud on sisaldanud erinevaid motiive. Neid on kasutatud ravimisel, põlluharimisel, alepõletamisel, kalapüügil, jahipidamisel, karujahil ja vaimudega suhtlemisel. Pikad värsivormis loitsud põhinesid runode meloodiatel (Sonninen jt 1977a: 13).

Soome loitsupärimus osutab selgesti keskaega. Loitsudes on veelgi nähtavad kirikuvannete ja -õnnistuste struktuurimudelid; abi ja jõudu paludes pöörduiti lisaks Väinämöisele ja Lemminkäisele ka katoliku pühakute, Jeesuse ja ennekõike emakese Neitsi Maarja poole. Tähelepanuväärne osa soome loitsudest on nn sünniloitsud. Selgitades näiteks raua, tule, pakase, ussi, karu, hundi või katku algupära, usuti kahjulikku nähtust sattuvat loitsija meelevalda, tema käsualuseks. Loitsudes sisalduvaid sünnimüüte on esitatud koos eepiliste runodega. (Laitinen 1994: 65–66)

1.1.3 Töölaulud

Mõned uurijad on leidnud rahvamuusika juured töölauludest. Töölaule on kasutatud nii üksik- kui ühistöodes. Ühistes töodes on need aidanud töö rütmi ja tempot täpsemaks ja tõhusamaks muuta. Sellised on *latopolskat* (lato – küün *sm*, polska – polkamasurkat meenutav vana seltskonna- ja rahvatants) ning palgiparvetuse, noodaveo, ehitusmaterjali üle vee viimise ja viljapeksuga seotud laulud ja lõõritamised. Üksilaulmisega võisid olla seotud ka kivipuurimine, vikati teritamine, käsikivil jahvatamine ja lüpsmine. Töölauludel oli tihti ka vaimselt kergendav ja värskendav mõju. (Sonninen jt 1977a: 13–14)

1.1.4 Helimärgendid ja joiud

Helimärgendid ja joiud on ühed vanemad rahvaluule liigid. Tavaelus kasutatav helisignaal on üldine märguanne inimesele, loomale, kujutletud vaimule või loodusjõule, mille sõnumit mõisteti helide, sõnade või mõlema järgi. Kontakteerumise põhjused olid erinevad. Helletus edastas eksinu appihüüu, perenaise teate perele ja

teenijarahvale, puuraiduri hoiatuse, veekogu ületaja palve, ankruviskaja teate ning kaubitseja kutse. (Sonninen jt 1977a: 13)

Ilusaimad helisignaalid olid seotud karjakasvatusega. Meloodiline karja kutsumine on olnud tavaline kõigis Soome piirkondades. See sisaldab piirkondlikke, kohalikke, isegi individuaalseid iseärasusi. Kutsumistes võib olla mitmehelilisi kaunistusi – Ilmar Talve on välja toonud, et selliseid kutsumisi võib eelkõige leida Kesk-Pohjanmaalt ja Kesk-Soomest. Koduloomadele (lehm, vasikas, kits, lammas, hobune, siga, kana), põhjapõtradele ja karjakoortele suunatud hõikumised või käsud sisaldavad alati omapärase tehnikaga esitatud hääleefekte. Helisignaalide suurimad kasutusskaalad ulatuvad üle ühe oktaavi. (Talve 1979: 235)

Saamide laulupoesia on omapärane, soome rahvamuusikast kõige jõulisemalt eristuv liik, millel on oma eelajaloolised juured. Joiud on erilisel tehnikal esitatud laulupärimused, milles sõnade ja helide suhe ning viiside iseloom erinevad suuresti. Lääne-Saamis on täheldatud isegi sõnatuid ja vaid tähtsusetute täitesõnadega esitatud teemat või objekti iseloomustavaid joige. Raskuskese on neis selgelt rütmi- ja helikujundites, mida rõhutatakse kordustega. Ida-Saami koltakeelne joigumine on oluliselt paljusõnalisem ja eepilisem. Täitesõnu kasutatakse vähem ja helikeel on neutraalsem. Joige leida ka Viena Karjala kõige põhjapoolsemates osades. (Talve 1979: 235)

Joigumise objektiks on inimesed, põhjapõdrad, kodu- ja metsloomad, maastikuelemendid, piirkonnad ja uskumustega seotud esemed ja vaimud, mida sümboliseerivad helijärgnevused ja kirjeldavad napid sõnalised vihjed. Kasutatakse ka improviseeritud joigumist. Koltasaamid, kes on läänepoolsetest hõimlastest eepilisemad ja rohkesõnalisemad, laulavad oma joigu (*leudd*) näiteks linna lendutõusmist või kala sukeldumist nähes. Joigumise elulähedust kirjeldab hästi saamide ütlus „mina joiun teda“ (mitte: temast) ning see, et igast olulisest suguvõsa liikmest on tehtud püsiv temanimeline joig. Joigude kasutamise taga võivad olla osalt šamanistlikud uskumused. Joigumisel on lisaks veel teatud praktilisi ülesandeid: saam peab end tundrus põhjapõtrade karjatamisel virgena hoidma. Lisaks on sellel ühiselu puudutavaid funktsioone: ülistus, pilkamine, meelelahutus. Eriti populaarsed on erootiliste teemadega seotud joigumised. (Sonninen jt 1977a: 15)

Joigude meloodiad on üldiselt ühekülgsed ühest, kahest või neljast värsist koosnevad viisid, kus esineb struktuurikordus. Sellele laululiigile on omane refrääni kasutus. See originaalne arktiline laululiik põhineb tavaliselt diatoonilisel heliredelil, kuid see sisaldab ka vana pentatoonika tunnuseid. Joiule omaseid helilisi tundemärke on ka saamide hällilauludes. (Talve 1979: 235)

1.1.5 Itkud

Itku esitus eeldab improvisatsioonivõimet ja samas ka pärimusliku laulutehnika valdamist. Esitus sünnib vahetult tugevate emotsioonide, tavaliselt nukruse, kurbuse ja mure vallandumisel, kuid ka rõõm ja nauding võivad anda ainet selleks tundlikuks proosavormiliseks lauluesituseks, mille juurde kuuluvad tihti nuuksatused või katkestused itkus. (Sonninen jt 1977a: 15)

Karjala, Viena ja Aunuse õigeusklikes piirkondades on lauldud ja retsiteeritud itke, Ingeri- ja Setomaalt võib leida värsimõõdulisi itke ja mujalt proosavormilisi usulise alatooniga (surma-, matuse- ja mälestusitkud) ning ilmalikku (pulma- ja juhuitkud) rahvalüürikat. Itkud olid tavaliselt minoorses helistikus ning vanemate itkude omapäraks oli helistiku piiratud ulatus ning nõrk rütm. Itkude esitajad olid alati naised. (Laitinen 1994: 63; Nenola-Kallio 1982: 16–17)

Leea Virtanen (1988: 69) on pulmaitekude puhul rõhutanud, et abiellumine oli neiule meeldiv sündmus, kuid pulmas pidi ta itkema, sest arvati, et see on üks abinõu, mis kaitses üleloomulike olendite viha eest. Samas Aili Nenola-Kallio (1982: 49, 113) on oma uurimuses välja toonud mõnevõrra teistsugused itkemise aspektid, nimelt nutab pruut taga seda, et abielludes peab ta hakkama alluma oma mehele ning mehevanematele, tal pole enam oma vaba tahet; samuti peab ta maha jätma oma pere ja kodu.

Alles keskealised küpse laulutehnikaga osavad abielunaised esitasid „häälega nuttes“ improvisatsioonilisi ainulaadseid itke. Tundeliselt sügav sisseelamine itku tuli välja lausete lõpus nuuksatustega, mis võis esitaja nukraks muuta. Itkuesitus oli kurbuse, lahkumise nukruse, igatseva mälestuse, hüvastijätku, liigutava jällenägemise, alandliku palve või kiituse ilming. Rikkalik ja varjundirohke metafooride kasutus on eriline itku

ilu suurendav tegur. Tähtsusetumad ja jäigemad täiendsõnad lihtsustavad esituse loomulikku kulgu ja algriimi poole püüdemist. Esitustervik on lüürilisi pilte sisaldav struktuurikordus. (Sonninen jt 1977a: 15–17; Talve 1979: 235)

1.1.6 Uuemad rahvalaulud

Riimiline rahvalaul on lääne poolt tulnud ja see pärineb keskaja euroopa tantsulaulust. Soomes on seda lõppriimiga riimilist rahvalaulu lauldud siiski peamiselt 19. sajandil. Selle uuema rahvalaulu esimene märkimisväärne kihistus levis Soome lääneosadest muutumatuna Karjalani enne järgmise ehk ringmängukihistuse tulekut. Lõuna-Pohjanmaal eriti tugevana säilinud vanim kihistus on mõjutanud ka Soome mustlaste laule. Rahvalaulikud tundsid žanri lõplikku rütmitüüpi, nn. regirütmi juba 19. sajandi algupoolel. (Sonninen 1977a: 17; Talve 1979: 236)

Neljarealise runo stroofi esimeses värsipaaris sisaldavad sõnad tihti üldisi tähelepanekuid, järeldusi, mõtteid või looduskirjeldust ning järgnevas värsipaaris isiklike tundeid või järeldusi, mille vastandlike kirjelduste eraldatus rõhutab värsside paarilisust. Riimipaari rõhutamiseks kasutab laulja nendes kahekordset kestust. Sellest Soomes sai soositum rahvalauluvorm. (Virtanen 1988: 57)

Uuemates rahvalauludes võib kohata jämedaid ja otsekoheseid sõnakirjeldusi vastandatuna tundlikule helilüürikale. Runo tekstipolel olev raskuskese on rahvalauludes tihti üle läinud viisile. Riimiline rahvalaul on laenanud palju meloodiaid rahvalikust pillimuusikast, eriti 19. sajandi teisel poolel. Üldiselt võib jagada uuemad rahvalaulud:

- Töölaulud
- Jutustavad laulud ja ballaadid
- Pidupäevadega seotud laulud
- Tseremoniaalsed laulud
- Nimepäevalaulud
- Lembelaulud
- Pilke- ja torkelaulud

- Regi- ja külalaulud
- Sõdurilaulud
- Meremehelaulud
- Vangilaulud
- Hulkurilaulud
- Poliitilised ja ühiskondlikud laulud
- Kiigelaulud
- Ringmängulaulud
- Tantsulaulud
- Kupleed (naljalaulud) ja naljatused
- *Jazz*-laulud ja šlaagrid

Laulude sõnad levisid osaliselt paberväljaannetel, mida on toimetatud Soomes 17. sajandi lõpust tänapäevani. Ilmalikke tekste on üle 5000, vaimulikke üle 1700 trükise. (Sonninen 1977a: 18)

1.1.7 Vaimulikud laulud

Vaimuliku rahvamuusika juured on peamiselt kirikukoraalides ja -viisides. Usupuhastusele eelnenud aegadest on see saanud mõjutusi liturgilistest meloodiatest ja 1582. aastal ilmunud kogust „Piae Cantiones“. Käsitsi kirjutatud koraalikogud on säilinud alates 17. sajandist. Rahva kasutuses on kirikukoraalidest tekkinud huvitavad versioonid. Rikkalikumaid rahvakoraale on talletatud luteri kiriku sisese usulahu (*herännäisyys*) piirkondadest Edela-Soomest, Pohjanmaalt, Põhja-Savost ja Sortavalast. (Sonninen 1977a: 19; Talve 1979: 236)

Varaseimad üleskirjutused tegi F.O. Durchmann 1837. aastal Savo ja Pohjanmaa vaimuliku muusika pärimusest. Ilmari Krohn ja Mikael Nyberg alustasid omakorda süstemaatilise kogumisega 1890. aastatel. Kogud sisaldavad koraaliteisendusi, lisaks vaimulike laulude ilmalikke versioone ning iseseisvalt sündinud meloodiaid. Õigeuskliku kiriku panus Soome rahvamuusikale on luterlikust tunduvalt väiksem. Meloodiate laadi ja kasutustraditsiooni ning võõra keele kasutuse tõttu on teisendusi vähe. Seega kirikulaulu rahvuslik osakaal on napp. Õigeusu esindajad on selle asemel

tuginenud Karjala kultuuri tihedalt kuulunud itkupärimusele. (Sonninen 1977a: 20; Talve 1979: 237)

1.1.8 Võrdlus Eesti rahvalauludega

Üldiselt võib Soome ja Eesti rahvamuusika puhul välja tuua palju sarnasusi. Näiteks vanemat regivärsilist rahvalaulu iseloomustab algriim ja värsivormiks on neljajalaline trohheus, mida Soome ja Karjala rahvapärimuses tuntakse kalevalamööduna. Tüüpilise esitustava puhul võib välja tuua sarnasuse Eesti ning Ingerimaa ja mõne Karjala osa vahel: eeslaulja ja koori (järellauljad) vaheldumine, kusjuures eeslaulja viib laulu edasi, arendab seda; koor kordab eeslaulja esitatud värsse, andes talle mõtteaega. Soome rahvamuusikas on tavalisem siiski üksi või kahekesi laulmine, mõnedes piirkondades ka ühislaulmine. Pillisaadet regilaulude puhul ei kasutatud. (Arukask 2012; Kuutma 2012)

Žanriliselt vaadates puuduvad Eesti muusikas joiud, kuid teised teemad on esindatud samamoodi kui Soome rahvamuusikaski.

Ka uuema, riimilise rahvalaulu puhul on Soomes ja Eestis palju sarnasusi. Rahvalaul hakkas muutuma 19.sajandil, vahetades algriimi lõppriimi vastu. Kui regilaulu puhul võis välja tuua eeslaulja ja koori, siis uuemat rahvalaulu võis esitada üksi ja sellele lisati pillimuusika. Eesti muusikas olid vana ja uue rahvalaulu üleminekuvormiks nekrutilaulud (itkud poja sõjaväkke mineku puhul), varasemalt olid olemas juba surnu- ja mõrsjaitkud.

Eesti uuema rahvalaulu liigid on:

-Meestelaulud:

- Mõisa ja peremeeste vastast ühiskondlikku protesti väljendavad laulud
- Sõjalaulud, vangilaulud
- Meremehelaulud
- Jahimehelaulud
- Kõrtsi-, nalja- ja pilkelaulud

-Naistelaulud:

- Külakroonikad

- Armastuslaulud
- Ringmängu- ja tantsulaulud

Ehkki oma olemuselt on nii vanem kui uuem rahvalaul Soomes ja Eestis sarnased, on oluline rõhutada nende laululiikide erinevaid nimetusi: vanem rahvalaul, mida meie Eestis tunneme regilaulu nime all, on Soomes kalevalamõõduline runo, ning uuem rahvalaul on Soomes *rekilaulu* nimetusega. (Talve 1979: 235)

1.2 Soome rahvapillid

Tavalisim, algselt tarbeesemena kasutatud, primitiivne pill on Soomes olnud kasetohust või lepakoorest valmistatud lehtrikujuline karjapasun. Ka kitse, jäära ja veiste sarvedest saadi tarbeesemeid ja eritoonilisi pille, millel puhuti signaale. Põhja-Soomes keerati karjasesarv tavaliselt kasetohust, kuhu pandi puidust puks, huulik ning kadakast keel ehk *tärrä*.

Omatehtud puu- ja tohusarvi ning loomasarvi on kasutatud küttimisel ja kalapüügil signaalvahenditena ning muudegi sõnumite vahendajatena, näiteks tulekahjuhäirena, söögikella asemel ja Lääne-Soomes palvekellana. (Sonninen jt 1977b: 9)

1.2.1 Karjasevile ja klarnet

Olulisematest ja enimkasutatavatest puhkpillidest võib nimetada karjasevilet ja klarnetit. Karjasevilel (sm *paimenhuilu*) võis juba korralikult mängida laulu- ja tantsuviise ning puhuda omaloomingulisi meloodiaid. Nende pillide tuntuim valmistaja ja käsitseja oli Teppo Repo (1886–1961), Helsingisse kolinud endine ingeri karjane. (Sonninen jt 1977b: 10)

Klarnet (sm *klarineti* ehk *klaneetti*, *laneetti*) on puupuhkpill, millel on vähemalt kolm osa: suletavaid heliavasid sisaldav toru ja selle peale asetatud huuliku avasse ühte otsa kinnitatud rooleht, mis mängides puutub vastu huulikut. Klarnet kuulub lisaks viiulile lääne pillilaenude hulka, mida on kasutatud rahvamuusikas peamiselt tantsupillina 19. sajandi teisel poolel ja 20. sajandi alguses. Sellel on lisaks

liikumismuusikale mängitud marsse ning meelelahutuslikke viise. Nimed *pillipiipari* ja *musikantti* viitavad pillimeestele, kellest osa oli varem tegutsenud sõjaväekapellides ning kellest said hiljem kodukohta tagasipöördunud elukutselised muusikud. Klarnetimängijaid on olnud eelkõige Lõuna-Pohjanmaal, Satakunnas, Páris -Soomes, Hämes ja Uusimaal. (Sonninen jt 1977b: 17; Talve 1979: 239)

1.2.2 Kandle: kannel, Hiiu kannel ja moldpill

Kannel (sm *kantele*) on Läänemere ääres asuvate soome-ugri hõimude põhipill, mida tuntakse Soomes soome kandle, sõrmekandle (erinev moldpillist), vaskkandle ja Eestis lihtsalt kandle nime all. Pill võib olla pärit läänemeresoome algkeele perioodilt rohkem kui tuhande aasta tagant. Vanim Soome kannel on 1699. aastast Kurkijoelt pärit olev viiekeelne kannel. Kannel kuulub Euroopa psalteeriumpillide üldrühma. Selle lähimad naabrid on vene varajane *gusli* ning norra ja taani *langeleik*. Väikekandle ehitusmaterjalina on kasutatud eelkõige kaske, leppa ja mändi. Pilli kõlakast uuristati ühest või kahest osast. Keeled punuti varasematel aegadel jõhvidest, hiljem on kasutatud vask- ja teraskeeli. (Sonninen jt 1977b: 11)

Soome kandle tunnus on allapoole kaardu olev käepide, mis toetub mängides paremale reiele, st pill on risti põlvedel. Lõunapoolsetel aladel hoitakse pilli rohkem süles, osalt seda kehaga toetades, nii et käepide on üleliigne. Seetõttu on mängumeetod erinev. Lõuna pool mängitakse keelte peal sõrmedega või plektrumiga ja mittevajalikud keeled suletakse vasaku käe sõrmedega. Soome kannel on puhas näppepill – keeli sõrmitsetakse ainult sõrmedega. Soome rahvuspilli põhitüüp on viiekeelne, ühe- või kahepoolne käepidemega näppepill, mille pikkus on 50–65 cm. (Asplund 1983: 13; Sonninen jt 1977b: 12)

Ehtsaid viiekeelseid kandleid on alles ligi kolmkümmend tükki. Kõige viimane traditsiooniline pillimängija oli Haapavete Antti Rantonen (1877–1961). Mõned Karjala kandlemängijad mängisid veel 20. sajandi alguses 12–14-keelseid pille, kuigi suuremõtmelised kandleid olid kasutuses sada aastat varem Perhonjokilaaksoses,

Kreeta Haapasalo kodukandis. Ka Elias Lönnrot valmistas mõned sellised suurkanded, millel oli üle kahekümne keele ning oli ise hoolas mängija. (Sonninen jt 1977b: 14)

Kandle keelte arvu hakati suurendama alates 18. sajandist. 1860. aastatel oli läänepoolsetel kannedel tavaliselt umbes 20 keelt. Sellised traditsioonilistest väikekanneldest erinevad suurkanded valmistati paljudest lauajuppidest. Neil puuduvad üldiselt süvendatud pinnaga väikekanneldele iseloomulik käepide ja sageli ka esiotsa dekoratiivne spiraal. Arenenumatel suurkannedel, nn kontsertkannedel, on 36 keelt, häälesummutaja ja seitsmel metallhooval toimiv häälestust muutev mehhanism. (Asplund 1983: 14–16)

Hiiu kannel ehk Rootsi kannel (sm *jouhikko*, *jouhikantele*) on ilmselt vanim läänest laenatud pill. Germaanlastel ja keltidel oli see kasutusel enne viiulit. Pill levis tol ajal Rootsisse, Eesti rootsikeelsele rannikualale ja Soome Sortavala piirkonda. Hiiu kannelt teatakse mängitavat 19. sajandil Lõuna-Savos (Mäntyharju, Savonranta) ja Karjalas (Hiitola, Ilomantsi, Kerimäki, Kesälahti, Sortavala). Tegemist on kahe-, kolme- või neljakeelse poogenpilliga, mille keeled valmistati hobusejõhvidest. Mängutavagi on erandlik, sest keeled jagatakse sõrmeselgadega rühmadeks vasakut kätt samaaegselt mänguavas hoides. Hiiu kannel on tantsupill, millel on mängitud ka runo- ja lauluviise. (Sonninen jt 1977b: 14)

Moldpilli (sm *virsikantele*) leiutas rootsi papp Johannes Dillner umbes 1830. aastal kirikukoraalide mängimiseks. See on ühekeelne, Soomes ka kahekeelsena tuntud poogenpill; nimest hoolimata aga kandlele võõras pill. Instrumendi leiutaja komponeeris ka lihtsa, numbrite kasutamisel põhineva noodimeetodi. Esimesed numbrinoodiraamatud ilmusid Soomes juba 1837. aastal, mis viitab pilli kiirele levimisele. Moldpill on olnud eriti küla- ja pühapäevakooli õpetajate lemmik. Seda on kasutatud nii koduse saatepillina kui ka seminari õpetusinstrumendina. (Sonninen jt 1977b: 15)

1.2.3 Viul

Viiul (sm *viulu*) on uuemate rahvapillide varaseim uustulnuk, mida on mainitud juba 17. sajandi kohturaamatutes. Pill levis siiski üsna aeglaselt ja tuli Ida-Soomes kasutusele alles 19. sajandi alguspoolel. Teatud Karjala osadesse ei jõudnud see üldse enne lõõtspilli saabumist. 18. ja eriti 19. sajand oli viiulimuusika valitsemisajaks Lõuna- ja Lääne-Soomes. Viiulit mängiti 19. sajandil palju ka Karjala kannases, Lõuna-Karjalas ja Savos. Traditsioonilised kuninglikesse pulmadesse kuuluvad tseremooniad ja tantsud mängiti just nimelt sellel väljendusrikkal keelpillil, mille mitmed pillimehed ja kohalikud puusepad ise valmistasid. Kui pulmapillimehi oli kaks või kolm, võis mängimine toimuda oktaavis, kasutati ka saateakorde. Pillilood olid sageli lühikesed ja löövad, mis muutis tantsuviiside rütmid jõulisemaks. (Sonninen jt 1977b: 15–16, Talve 1979: 239)

1.2.4 Lõõtspill, akordion ja harmoonium

Nn läbilöövat keelt⁵ kasutavaid pille on valmistatud juba ammu enne meie ajaarvamise algust. Samal viisil vabalt võnkuvaid keeli kasutava, tänapäeval umbes 500 metallkeelt sisaldava akordioni prototüübi, lõõtspilli (sm *hanuri*) leiutas berliinlane C. F. L. Buschmann 1822. aastal. Pill patenteeriti Viinis 1829. aastal ja järgneval aastakümnel valmistati seda juba Inglismaal, Prantsusmaal, Itaalias ja Venemaal. Esimesed lõõtspillid jõudsid läbi Ingerimaa ja Karjala Venemaalt 19. sajandi teise poole alguses kotikaupmeeste ja hiljem sõdurite kaudu Soome. Vanimad lõõtspillid oli üherealised (sai mängida vaid mažoorseid lugusid), uuemad versioonid olid juba kaherealised. Lõõtspillid olid Karjalas tuntud kui *taljankka*, *sirmakka*, *virssel* ja *garmoni*, Lääne- ja Lõuna-Soome muusikapoed hakkasid müüma saksa lõõtspille (*Accordion*) 1870. aastatest alates. Lõõtspillidest said kiiresti populaarsed, kergesti mängitavad tantsu- ja ajaviitepillid. (Sonninen jt 1977b: 17, 20, Talve 1979: 239)

⁵ Heliefekt tekib õhu läbipuhumisel

Vana tüüpi väike lõõtspill on häälestamiselt diatooniline. Seega ei võimalda see kromaatilisi helisid sisaldavat muusikat mängida. Sellest erinev suur kromaatilise tooniga pillitüüp on akordion (sm k *harmonikka*, *haitari*). See levis Itaaliast ja Saksamaalt Soome 1910. aastate algusest peamiselt viierealisena. Tänapäeval tuntakse akordionit maa eri paigus praktilise ja populaarse tantsu-, rahvamuusika- ja kontsertpillina. Soome akordionite tootmine algas kodumaal 1920. aastate alguses Inkeroides, hiljem Kouvolas, Viiburis ja Kurikkas. (Sonninen jt 1977b: 20)

Lisaks akordionile ja suupillile on läbilöövat ehk vabalt kahte suunda võnkuvat metallkeelt kasutatav pill ka harmoonium (sm k *harmoni*), mille areng sai alguse 19. sajandi alguses Prantsusmaal. Seda Soome kodudes, koolides ja palvemajades populaarset klahvpilli hakati Soomes valmistama 1870. aastatel käsitööna ja varsti pärast seda ka vabrikutootena. Rahvaliku viiulimängu saatpilliks sai see 19. sajandi lõpus. (Sonninen jt 1977b: 20)

1.2.5 Muid pille

Rahvamuusikat on mängitud muudelgi pillidel, mida hakati kasutama küll alles 1920.–1930. aastatel. Nendest võiks mainida näiteks itaaliapärasest mandoliini; Ameerika mustanahaliste muusikast laenatud kitarril meenutavat bandžot; vanade kreeklaste juures tuntud, hiljem laiemalt levinud kitarril; Austrias ja Baierimaal rahva kasutuses olnud tsitter, juba keskajast tuntud triangel ning juhukasutuses olnud parmupill, savist vilepill ning okariin, tamburiin ja trumm. (Talve 1979: 240; Sonninen jt 1977b: 20)

1.2.6 Võrdlus Eesti rahvapillidega

Nagu rahvamuusikaski, on Soome ja Eesti rahvapillidel üsna palju kokkulangevusi, näiteks kandle, Hiiu kandle, erinevate vilepillide, lõõtspillide ja erinevate laenatud pillide (viili, kitarril) näol. Sealjuures on aga kohati ka olulisi erinevusi. Olulisemate erinevustena võiks välja tuua Eesti pillimuusikas paljukasutatud torupilli, mis Soome pillimuusikast puudub, ning parmupilli, mis on Eesti rahvamuusikas olulisemal kohal. Eesti muusikas pole uuematest pillilaenudest samuti nii palju esindatud klarnet.

Torupill – see on olnud aastasadu eestlaste populaarsemaid muusikainstrumente. Pill koosneb tuulekotist ja torudest. Tuulekott tehti vanasti saartel ja rannikul pargitud hülgeaost, sisemaal mõne teise suurema looma maost või põiest, aga ka koera- või kitsenahast. Õhuvool juhitakse tuulekotti puhumistoru (*napp, naputi*) kaudu, sealt liigub õhk mängutorudesse, mis asuvad erilistes pakkudes. Õhuvoolu pääsu torudesse reguleeritakse käsivarre survega vastu pillikotti. Viisi mängitakse puust torukesel ehk sõrmilisel (*esimik, käsiline*), millel on 5–7 sõrmeava. Heli tekitab sõrmilise sisse pandud pilliroost, mõnikord isegi hanesulest tehtud keeleke ehk piuk. Tähtsat osa etendavad torupillil pikad bassitorud ehk burdoonid, mis sõrmilise mängule ühel madalal toonil pidevalt kaasa jorisevad. Bassitorusid on üks–kaks, harva ka kolm ning need on samuti varustatud roost piukudega. Eesti vanad torupillid kuuluvad oma ehituselt Ida-Euroopa tüüpi pillide hulka – neile on iseloomulikud klarneti põhimõttel häält andvad piugud, heli tekitajad. (Tõnurist jt 2008: 46)

Arvatakse, et eestlaste seas levis torupill 13. sajandil või hiljem sakslaste või rootslaste vahendusel. 16. sajandil, kui mainitakse esimest korda kirjalikult eesti talupoegade suuri torupille, olid need Eestimaal igatahes juba armastatud pillid. Torupilli mängiti tantsuks ja muidu meelelahutuseks perekonnapidudel, talgutel, kõrtsis. Samuti oli see tähtis tavandipill, millega saadeti mitmeid rituaalseid toiminguid, näiteks pulmas. Torupillilugude vanemasse repertuaari kuuluvad põhiliselt labajalavalsid ning teised endisaegsed tantsu- ja tavandilood. 18. sajandi lõpus ja 19. sajandi alguses hakkas torupill taanduma eeskätt viiuli ja hiljem ka lõõtspilli ees, kuid sel üleminekuajal jõudis ta mõjutada isegi uuemat pillimängutraditsiooni. Torupillimängu iidne tava katkes 1968. aastal, kui Hiiumaal suri Aleksander Maaker, kes oli viimane traditsionaalne pillimees. (Tõnurist jt 2008: 49)

Torupilli taassünni alguseks võib pidada 1970. aastat, kui Eesti NSV üldlaulupeo büroo initsiatiivil korraldati kursus, kus õpetas Olev Roomet. Kursuslased esinesid kahe palaga ka 1970. aasta tantsupeol. Tänapäeval on tuntuim torupillimeister Ants Taul, kes meisterdas pille aastail 1974–2006 ning meistrioskused on ta pärandanud poeg Andrus Taulile, kelle käe all on valminud paari viimase aasta pillid. (Tõnurist jt 2008: 50)

Parmupill (suu-, moka-, huule-, konnapiill, suukannel) – Eesti parmupilli ajalugu on jälgitav alates 13. sajandi algusest – just nii vanad on Otepää linnamäelt leitud

parmupillid. 19.–20. sajandi andmete järgi on meil parmupilli mängitud peamiselt Põhja- ja Lääne-Eestis, kuid arheoloogilisi pille on leitud ka lõuna poolt, Otepäält ja Tartust. Parmupilli moodustavad võtmekujuline rauast raam – ümar *pära* ja sirged *aisad* – ning selle külge kinnituv keel, mille lahtine ots ehk *kida* on käänatud ülespoole. Vanasti tehti parimad pillikeeled vikatiterast või saelehest. Paraku on tänapäeval parmupillide valmistamise järjepidevus katkenud ja kõik praegused pillimeistrid leiutavad pillitegemise võtteid ise. Et parmupill helisema hakkaks, on vaja suukoobast, et tekiks kõlakoda, ning hambaid, mille vastu aisad saaksid toetuda. Pilli hoitakse vasaku käe kolme sõrmega: nimetissõrme ja sellest järgmise sõrme vahel on pill ning põial toetab raami peale, et muusikariist oleks fikseeritud. Parmupill asetatakse vastu hambaid, nii et ülemine ais toetub ülemiste hammaste ning alumine ais alumiste hammaste vastu ja pillikeel saab hammaste vahel vabalt liikuda. Parema käe nimetissõrmega tõmmatakse keelt enda poole ning pill hakkabki helisema. Kuigi pilli kõla on üsna vaikne, olid traditsiooniliste parmupillimängijate repertuaaris teadaolevalt enamasti tantsulood, harva esines ka vabu improvisatsioone. (Tõnurist jt 2008: 112–113)

1.3 Rahvamuusika muutumine 20.sajandil

1.3.1 Soome rahvamuusika hääbumine maailmasõdade ajal ning uus tõus 1960.aastatel

Pärimuse muutumisel oli suur osa Esimesel maailmasõjal, mille tõttu pärimus teisesenes radikaalselt. Välismaine estraadi- ja ajaviitemuusika sai kõikjal üldiseks, grammofone hangiti nii linnadesse kui maale. Populaarmuusika uued vormid tõrjusid arhailise rahvamuusika järjest enam tagaplaanile. Kõik toimuv osutas selgelt, et rahvamuusika aeg hakkab läbi saama. Teine maailmasõda tundus lõplikult otsustavat rahvamuusika saatuse. Estraadimuusika oli võtnud üle rahvamuusika funktsiooni ja tähenduse. Rahvamuusikat harrastasid tagasihoidlikult veel peamiselt vanemad inimesed. (Asplund 2005: 90)

Kalevalamõdulise rahvalaulu traditsioon jätkus 20. sajandil vaid kahel põhilisel alal: Viena Karjalas ja Ingerimaal. Viena Karjalas esitati laule nii üksi kui kooris,

esitajad võisid olla nii mehed kui naised. Mehed laulsid laule eepilistest kangelastest, nagu Väinämöisestä, Lemminkäisestä ja teistest. Naiste laulude teemad olid kurameerimine ja armastus. Lauljad teadsid kolme kuni viit erinevat meloodiat ning kasutasid neid kõikides lauludes. Kõik tundsid kalevalamõõdulisi laule ning neid lauldi nii tööd tehes, puhates kui pidutsedes. Lõunapoolsemas laulutraditsioonis, mis hõlmas Lõuna-Karjalat, Ingerimaad ja Eestit, valitses teistsugune esitustava. Siin domineerisid naised, tavaline oli esilaulja jõuline ettelaulmine, keda saatis koor. Naised laulsid jalutades, külakiikedel puhates, pulmi tähistades või tantsides. Väga sagedane oli improviseerimine, mida tõestavad näiteks pulmalaulud, mis Viena Karjalas on väikeste erinevustega, kuid Ingerimaal on lauludes leitud suuri variatsioone. (Virtanen, Dubois 2000: 127)

Sõdade järel elas rahvamuusika vaikselt hääbudes. Tundus, et sellel pole kohta modernses maailmas klassikalise ja popmuusika vahel. Rahvamuusika tõus Soomes algas 1960. aastatel. Avalikku tähelepanu pälvis väike Kesk-Pohjanmaa vald Kaustinen, kus 1968. aastal peeti esimesed rahvamuusikapidustused. Nende algupärane mõte oli tõsta esile Kesk-Pohjanmaad, mille majanduslik ja kultuuriline areng oli teistest Soome maakondadest tahapoole jäänud. Ürituse idee saadi aga hoopis Briti saartelt Walesist. Kesk-Pohjanmaa metsaülem Matti Palo juhtus külastama 1960. aastate keskel Llangolleni kohalikke rahvamuusikapidustusi. Neist inspireerituna osales Palo ajalehe Keskipohjanmaa korraldataval kirjutusvõistlusel, kus otsiti maakonna majanduslikku ja kultuurilist heaolu edendavaid ideid. Mõtte tegi mõne aasta pärast teoks Kesk-Pohjanmaa turismiühing oma esimehe Viljo S. Määttälä eestvõtmisel. Esimesed Kaustise rahvamuusikapidustused kestsid neli päeva ja olid keskendunud vaid selle väikse valla rahvamuusikale. (Asplund jt 2006: 507–509; Asplund 2005: 91)

Rahvamuusika tõus uueks kultuuriliseks teguriks toimus 1960. aastatel mitmete mõjude tulemusena. Väga oluline oli see, et pidustused korraldati piirkonnas, millel oli oma tugev ja erakordselt hästi säilinud rahvamuusikatradsioon. Tähtis oli ka autoriteetse korraldustoimkonna loomine. Korraldajad mõistsid algusest peale teabekanalite (ajakirjanduse, raadio ja televisiooni) tähtsust festivali õnnestumisel. Rahvusvahelises oli algusest peale festivali üks põhieesmärke. Esimesel festivalil osales

kolm välismaist rühma, Rootsist, Eestist ja Ungarist ning aastate jooksul on Kaustisel kuulnud rahvamuusikat kõigist maailma nurkadest. (Asplund 2005: 90–91)

1.3.2 Eesti rahvamuusika muutumine ja uus tõus

Erinevalt Soomest on Eesti rahvamuusika arengut ja kulgu tugevalt mõjutanud Nõukogude Liidu võimu all elamine. Ingrid Rüütel on välja toonud, et 1960.–1970. aastatel, kui folkloorihuvi tõusu võis märgata kogu maailmas, oli Eestis valitsev kultuuriideoloogia orienteeritud rahvaste ühtesulatamisele ning venekeelse ja –meelse nõukogude rahva loomisele. Rahvuslik vorm oli eelkõige väline kest, sest tegelikult oli suurte rahvakunstipidustuste eesmärgiks demonstreerida nõukogude rahvaste sõprust ja Nõukogude riigi rahuarmastust. Samas oli selline rahvakunstharrastus massiline, sest see oli õigupoolest ainuke legaalne võimalus tegelda oma rahvusliku kultuuriga, kanda rahvarõivaid, kuigi oma kultuur oli surutud võõrastesse raamidesse ning oli tihtipeale üsna moonutatud. Massikultuuri kõrval eksisteerisid üksikud autentset rahvamuusikat ja rahvatantsu harrastavad rühmad, näiteks Leigarid ja Hellero. Sellelaadse rahvamuusika viljelemine sai Eestis populaarseks alles 20. sajandi lõpus. (Rüütel, Tiit 2005: 14)

1970. aastate lõpus ja 1980. aastatel ilmus Eestisse uus nähtus folkloorifestivalide näol. Esimene kohalik festival olid *Seto leelopäevad* (1977), esimene rahvusvaheline festival oli *Viru säru*, mille mõtte läbisurumine läks raskelt, sest paljud ideoloogid võitlesid autentset rahvamuusikat tutvustavale festivalile kõvasti vastu, kuid siiski sai see 1986. aastal esmakordselt teoks. (Rüütel, Tiit 2005: 15)

1.4 Pärimusmuusika edendamine ja esimesed rühmitused

1.4.1 Rahvamuusikapoliitika

Kiirendamiseks rahvamuusika arengut, oli oluline hakata koondama erinevaid asutusi ja isikuid. Leiti, et tähtis oleks lülitada rahvamuusika koolide õppekavasse. Seda teemat arutati esimestel rahvamuusikapoliitilistel seminaridel, mis toimusid 1972. ja 1973. aastal. Seminaride tulemusena loodi üleriigiline keskorganisatsioon *Kansanmusiikin*

keskusliitto (Rahvamuusika keskliit), mille võtmetegelaseks sai Viljo S. Määttä. Haridusministeerium otsustas 1973. aastal, et rahvamuusika osa nii põhikoolide kui ka muusikaõppeasutuste õppekavades peaks olema märgatavalt suurem ning rakendati erinevaid meetmeid rahvamuusika seisundi parandamiseks. Kõrgkoolides hakati rahvamuusikat õpetama Tampere Ülikoolis, kus avati rahvamuusika professor ja Sibeliuse Akadeemias lisati rahvamuusika õpetus muusikaõpetajateks saavatele tudengitele. (Asplund jt 2006: 518–519; Asplund 2010: 252)

1975.–1977. aastal korraldasid *Työväen Sivistysliitto* ja *Kansan Sivistysliitto* eduka töölisrahvalaulude kogumise. Selle tulemusena asutati Soomes *Työväenmusiikki-instituutti*, mis nüüdseks kannab nime Maailma muusika keskus (*Global Music Centre*). Selle ülesandeks on koguda ja levitada erinevat muusikat, tegevuse aluseks on rahvusvaheline koostöö. Rahvamuusika edendamiseks on loodud mitmeid muidki organisatsioone, näiteks *Harmonikka-instituutti* Ikaalises ja *Rytmi-Instituutti* Seinäjoes. (Asplund jt 2006: 518–519)

1.4.2 Esimesed pärimusmuusika ansamblid Soomes ja Eestis

Esimene professionaalne ansambel sündis 1975. aastal, kui Doris Laine, Sirkka Viitanen ja Irma Vienola-Lindfors asutasid rahvatantsu- ja muusikarühma *Katrilli*.

1986. aastal alustas teine professionaalne rahvamuusikaansambel – *Tallari*. Seda haldavad haridusministeerium, Yleisradio, Kaustise vald ning kohalik Rahvamuusika sihtasutus (*Kansanmusiikkisäätiö*). Tallari esitab soome pärimusmuusikat selle kõigis avaldumisvormides. Nende repertuaarist leiab erinevaid teoseid, oma kompositsioone, läbilõiget ajaloolisest ja tänapäevasest rahvamuusikast, meisterpillimeeste ja -lauljate viise, kirikumuusikat, pulmalaule jne. Viieliikmelist ansamblit on algusest peale juhitanud Antti Hosioja ning rühmitus tegutseb rahvamuusikakoolitajana Ala-Könni õppeasutuses, Kaustise muusikakeskkoolis, Kesk-Pohjanmaa konservatooriumis ja kõrgkoolis ning teeb koostööd Soome Rahvamuusikaliidu ning muude seotud ühendustega. Tallari on avaldanud sadu muusikapalasisaldava põhjaliku kogu, kus on salvestatud soome rahvamuusikat kui ka enda teoseid ja videoid. (Asplund jt 2006: 521–522)

1970. aastate lõpul loodi ansambel *Nelipolviset*, kuhu kuulusid neli rahvamuusikaga lähedalt seotud uurijat: Pirkko-Liisa Rausmaa, Anneli Asplund, Heikki Laitinen ja Seppo Knuuttila. Töö arhiivikogudega, uurimis- ja avaldamistegevus, välitöökogemused, uurijate kohtumised, paljud seminarid, kursuste, loengute ja esituste pidamine ehk siis praktilise ja teoreetilise osa ühendamine lõi head tingimused Nelipolviste tegevuseks.

Anneli Asplund ja Pirkko-Liisa Rausmaa osalesid Leea Virtase projektis, mille tulemusena sündis heliplaat *Pääskylintu päivälintu. Kalevalaisia lauluja*, mille eesmärgiks oli salvestada vanu rahvalaule, aga nüüd noorte inimeste esituses ning parema helikvaliteediga. Virtanen ei tahtnud koolitatud häältega lauljaid, vaid tema meelest sobisid runosid laulma tavalised inimesed. Üritati järgida salvestustelt kuuldavat laulumeetodit nii täpselt kui võimalik, midagi lisamata ja ära jätmata. See oli ka Nelipolviste eesmärk: esitada laule nii originaalilähedaselt kui see võimalik on. Nelipolviset tegelesid kalevalamõõdulise ehk vanema rahvalauluga, arvestades selle laululiigi variatsioonide ja improvisatsioonide võimalusi, runo ja meloodia erilisust, rütmitüüpe ja heliskeeme. Kuid rühmitus ei laulnud ainult ise, vaid hakkas seda ka õpetama, viies läbi kursuse Kaustise festivalil, kus nad õpetasid kalevalamõõdulisi laule. See aspekt on oluline, sest arhailisel rahvalaulul oli Kaustisel olnud väiksem osa, kui näiteks saamide joigudel, karjalaste itkudel ja koorilaulul. (Asplund 2010: 248–249)

Eestis võib vanima rahvakunstiansamblina välja tuua Leigarid, mis asutati 1969. aastal Tallinnas. Asutajaks ja pikaajaseks juhiks oli Kristjan Torop. Ansambli asutamisel oli kindel eesmärk – tutvustada Eesti Riiklikku Vabaõhumuuseumi külastavatele turistidele eesti rahvatantsu ja –muusikat nii originaalilähedaselt kui võimalik. See eesmärk on Leigaritele siiamaani jäänud.

23 aastat tegutsesid Leigarid Tallinna Lauluväljakul asunud Tallinna Puhkeparkide Direktsiooni kollektiivina. Koos Eesti taasiseseisvumisega said iseseisvaks ka Leigarid. Rahvakunstiansambli liikmetest moodustatud mittetulundusühing Rahvakunstiselts Leigarid registreeriti Tallinna Linnavalitsuses 1992. aasta maikuu. (Leigarid 2012)

Teise olulise ansamblina võib välja tuua Hellero, mis asutati 1971. aastal Tartus. Ansambli esimese koosseisu moodustasid vennad Mikk, Tõnn ja Heno Sarv ning Viktor Danilov ja Paul Hagu. Ansambel esines aktiivselt kuni 1990. aastate lõpuni. Selle aja

jooksul on Hellerol olnud peaaegu sada liiget. 1990. aastatel koosnes Hellero tuumik umbes kaheteistkümnest lauljast. Ansambli algatajatest on Hellero aktiivseks liikmeks jäänud Paul Hagu.

Enne Eesti taasiseseisvumist 1991. aastal osales Hellero aktiivselt hõimuliikumises, võttes igal aastal osa idapoolsete soome-ugri rahvaste korraldatud rahvamuusikafestivalidest ning kutsudes hõimurahvaste laulurühmi vastukülaskäikudele Eestisse. Hellero on esinenud ka Soomes, Norras ning Fääri saartel.

1990. aastate teisel poolel loodi peamiselt Hellero lauljate laste baasil regilauluansambel Väike Hellero. (Rüütel 2003: 322)

2. Populaarsemad pärimusmuusika ansamblid tänapäeval

Tuntumate pärimusmuusikute teadasaamiseks pöördusin nii Eestis kui Soomes vastavatesse asutustesse, mis tegelevad rahvamuusika säilitamise ja tutvustamisega.

Eestis on selleks Eesti Pärimusmuusika Keskus, mis tegutseb Viljandis Pärimusmuusika Aidas, kus toimub aastaringne kontserttegevus. Keskus korraldab iga-aastaselt Viljandi pärimusmuusika festivali, mis on ühtlasi suurim folkfestival Eestis. Organisatsioon sai oma praeguse nime 2004. aasta lõpus, kuid alustas tegevust juba 1993. aastal Noorte Moosekantide Seltsi nime all. Keskuse juurde on loodud ka vabahariduskool August Pulsti õpistu ning pärimusmuusika teabekogu. Iga-aastaselt korraldatakse ka noorte pärimusmuusika laagrit Eesti ETNO, mis toimub umbes nädal aega enne Viljandi Folki. (Ajalugu 2012)

Oma missiooniks peab Pärimusmuusika Keskus Eesti pärimusmuusika elavana hoidmist, õpetamist ja propageerimist elava eeskuju näitel, et pärimus muutuks taas elu igapäevaosaks, tugevdaks Eesti rahvuslikku ja paikkondlikku vaimset eripära, kasvataks rahvuslikku eneseväärikust ja usaldust esivanemate vaimse pärandi vastu, samas suurendaks lugupidamist ja sallivust ka teiste kultuuride suhtes. (Missioon 2012)

Soome ansamblite puhul pöördusin Suomen Kansanmusiikkliittosse ja Yleisradiosse. Kansanmusiikkiliitto (Rahvamuusikaliit) sai alguse 1968. aastal ning koondab rahvamuusika harrastajaid, professionaalseid muusikuid ning lihtsalt huvilisi. Selle alla kuulub 19 lokaalset pärimusmuusika organisatsiooni üle kogu Soome. Liit korraldab mitmesuguseid tegevusi ja aitab rahvamuusika edendamisele kaasa erinevate projektidega, tehes koostööd kõigi rahvamuusika valdkondadega. Liidu põhisündmus on Samuelin Poloneesi, mida peetakse märtsikuus ning igal aastal erinevas linnas. Lisaks osaleb liit Espoos selle kandi muusikat propageeriva JuuriJuhla-RotFest festivali ning Vantaa muusikafestivali Kaamospelit korraldamises. Koos Kansanmusiikki-instituudiga annab Kansanmusiikkiliitto välja Pelimanni-lehte, mis ilmub neli korda aastas ning mille iga numbri juurde kuulub ka heliplaat. (Esittely 2012)

Liit korraldab oma liikmetele igal aastal ka erinevaid koolitusi, millest tähtsamad on Orivee rahvamuusikakursused, mis toimuvad pärast jõulupühi, ning KAMU – laste ja noorte pärimusmuusikalaager, mis toimub suviti.

Kansanmusiikkiliittost vastas mulle Riitta-Liisa Joutsenlahti.

Yleisradio on Soome riiklik raadio, millest 99,98% kuulub riigi omandisse. Yleisradiost sain andmed Sirkka Haloselt, kes on aastaid teinud rahvamuusika saateid ning juhib hetkel Kansanmusiikin-ilta sarja, mis edastab pärimusmuusika uudiseid ja kontserte. (Kansanmusiikin ilta 2012)

Selgitamaks välja pärimusmuusika seisu Soomes tänapäeval, esitasin järgmised küsimused: 1) kas pärimusmuusika on hetkel Soomes populaarne (kas suudab teiste žanritega võrreldes konkurentsipüsida), 2) millised on viis populaarsemat/müüdumat pärimusmuusika ansamblit ja 3) kas valdav on traditsiooniline esitusviis või tänapäevasem lähenemine?

Esimese küsimuse vastuse puhul tõid mõlemad vastajad välja selle, et rahvamuusika populaarsus on kahtlemata stabiilselt tõusev, mille põhjuseks võib kindlasti pidada nii professionaalsete rahvamuusikute koolitamist kui ka pärimusmuusika harrastamist. Pärimusmuusika konkurentsipüsimises vastajad eriti kindlad ei olnud, sest see paikneb pigem ikkagi muusikamaailma perifeerias, omades pigem *marginaalimusiikki* positsiooni.

Teise vastuse puhul oli Soome poolelt nii erinevusi kui kokkulangevusi. Mõlemad vastajad paigutasid esiviisikusse Friggi, Värttinä, JPP ja Maria Kalaniemi, kuid ülejäänud nimed erinesid, näiteks tõi Riitta-Liisa Joutsenlahti populaarsemate seas ära Kimmo Pohjose ja nooremast põlvkonnast veel Milla Viljamaa ja Johanna Juhola, kuid Sirkka Halonen paigutas kuulsamate alla veel Freija.

Viljandi Pärimusmuusika Keskus luges Eesti populaarsemateks ansambliteks Zetod, Ro:toro, Untsakad, Oorti ja Vägilased.

Kolmanda küsimuse vastustes tuli välja, et tegelikult ei saagi originaalilähedast esitusviisi ning tänapäevast lähenemist rahvamuusikale nii üksüheselt vastandada, pigem elavad need kõrvuti, sest mõned noorema põlvkonna esindajad on pöördunud oma juurte juurde ja saavad mõjutusi vanast, samas on rahvalaulude arranžeringutel tänapäevane helikõla, mida ilmestavad improviseeritud vahemängud.

Soome ja Eesti ansamblite analüüsimisel ja rühmitamisel lähtusin bändide omavahelistest sarnasustest, mille tulemusena moodustus kolm erinevate kriteeriumite

alusel kokku pandud paari. Ülejäänud ansamblite puhul esitan ainult nende tutvustuse rõhutamaks Soome ja Eesti pärimusmuusika erinevust.

2.1 Instrumentaalansamblid

Instrumentaalansamblite hulka kuuluvaks loen kollektiive, kelle repertuaari põhiosa on instrumentaalmuusika.

2.1.1 Frigg

See Soome-Norra instrumentaalansambel, kelle debüütalbum ilmus 2002. aastal, koosnes algselt seitsmest andekast muusikust, kes arendasid välja oma muusikalise suuna, mida on kutsutud *Nordgrassiks*. Nimetus tuleneb bändi põhilistest mõjutustest ehk Põhjamaade folkmuusikast ja Ameerika *bluegrassist*, samuti võib nende mängus kohata elemente Iiri folgist. Ansambli algkoosseisu kuulusid Antti Järvelä (kontrabass, viiul, vioola, harmoonium), Esko Järvelä (viiul, vioola, nyckelharpa, harmoonium), Alina Järvelä (viiul), Gjermund Larsen (viiul, Hardangeri viiul), Einar-Olav Larsen (viiul, Hardangeri viiul), Tuomas Logrén (kitarr, dobro) ja Petri Prauda (tsitter, mandoliin, Eesti torupill). Praegusest koosseisust on lahkunud Gjermund Larsen ning lisandunud on Tero Hyväluoma ja Tommi Asplund, kes mõlemad mängivad viiulit, ning Topi Korhonen (kitarr). Seetõttu võib väita, et Frigg on keelpillipõhine ansambel, kus omakorda domineerib tugevalt viiul. Tuntud viiuliperekondadest pärinevad nii Järveläd – Antti (ansambli liider) ning tema nõbud, õde ja vend Alina ja Esko Järvelä – kui ka Larsenid. Järveläte isad on mänginud kuulsas viiuliansambelis JPP ning Larsenite isa on Geil Egil Larsen, kuulus Norra viiuldaja.

Ansambli repertuaarist võib leida nii Soome ja Norra rahvaviiside arranžeringuid kui ka liikmete omaloomingulisi palasid. Neilt on ilmunud viis albumit: *Frigg* (2002), *Keidas-Oasis-Oase* (2005), *Live* (2007), *Economy Class* (2008) ja *Grannen* (2010). (Saarukka 2011; Hiltunen 2010)

2.1.2 Ro:toro

Innovatiivne Eesti pärimusmuusikaansambel Ro:toro mängib peamiselt traditsioonilisi torupillilugusid. Saksofon ja löökpillid lisavad torupillidele moodsat helikeelt, kuid kõlapilt jääb ikka ürgseks ja torupillikeskseks. Ansambli algkoosseisus olid Cätlin Jaago (torupill, pikkvile, parmupill), Sandra Sillamaa (torupill, pikkvile, parmupill), Karl Laanekask (elektrikitarr), Marko Mägi (sopran- ja tenorsaksofon) ja Silver Sepp (löökpillid). Nüüdseks on Karl Laanekase välja vahetanud Marek Talts. Ro:toro lähenemise pärimusmuusikale teevad huvitavaks mitmed asjaolud, näiteks torupillipõhine repertuaar, omapärased löökpillid – Silver Sepp kasutab rütmitegemiseks nii kausse veega kui jalgrattakodaraid ning 2011. aasta Viljandi Pärimusmuusikafestivalil võis näha teda mängimas näiteks puupakku, millesse olid sisse löödud mitmed pikad ja jämedad naelad. (Ro:toro 2011)

Ansambli on ilmunud kolm albumit: *Estonian Bagpipe* (2006), *Handi hullus / Khanty Madness* (2008) ja *Wabariigi polka* (2011). (Albums 2011)

2.1.3 Ansambelite ühisjooned ja erinevused

Mõlemad muusikalised kollektiivid on pühendunud suures osas instrumentaalmuusika tegemisele. Frigg keelpillikooslusena viljeleb pigem rõõmsaid ja kiiremaid tantsuviise, mis moodustavad pärimusmuusikast arvestatava osa, Ro:toro omakorda hoiab elus Eesti torupillitraditsioone.

Ehkki Friggi repertuaar on mõjutatud ka Ameerika ja Iiri muusikast, jätab nende repertuaar traditsioonilisema mulje, vanu viise ilmestab küll uus ja hoogsam pillikõla (innovaatiliste instrumentidena võib välja tuua dobro ja Eesti torupilli), kuid esitusviis ei ületa harjumuspärase rahvamuusika piire. Traditsioonilisemate rahvapillidena hakkavad silma kitarr ja viiulid. Sealjuures ei mängita vaid tavalist neljakeelset viiulit, vaid meistritasemel kasutatakse Hardangeri viiulit, mis kuulub Norra rahvapillide hulka ja millel on kaheksa või üheksa keelt, ning *nyckelharpat*, mida nimetatakse ka võtmestatud viiuliks. Mängitakse rahvaviise, kuid võib väita, et suurem osa on liikmete omalooming, milles on säilinud rahvaviisidele omane helikõla.

Ro:toro muusika seevastu kaldub kohati üsna äärmusesse, kas või selle poolest, et torupillitraditsiooni kannavad edasi kaks noort naist, kes meisterlikult valdavad ka erinevaid vilesid ja parmupilli.

See on oluline tähelepanek, sest Eesti traditsioonis on torupill ja pillimäng üldiselt olnud eelkõige meeste harrastus, naistel polnud sünnis sellega tegelda ning väikestel tüdrukutel keelati helilisi mänguasju valmistada. Eriti lubamatu oli naised mängisid torujaid puhkpille. Selline arusaam oli levinud kogu maailmas, muutused hakkasid toimuma alles 19. sajandi lõpus, 20. sajandi alguses ning siis olid soositumad eeskätt keelpillid: kannel, viiul ja kitarr. (Tõnurist jt 2008: 16–17)

Ro:toro kompab rohkem pärimusmuusika piire ning ei piirdu vaid Eesti pärimusmuusika elushoidmisega. Nende teine album *Handi hullus* on kokkupuude handi ja mansi rahvastega, mitmed lood on arranžeringud nende rahvaste viisidest, kuid lugu „Pidu, pidu, ei mingit argipäeva“ on Sandra Sillamaa omalooming, milles on äratuntavalt handi kontakte.

2.2 Ansambliid murdealalt

Selle jaotuse alla loen ansambleid, kelle repertuaaris on suurem osa laule vastava maa mõnes murdes või murrakus.

2.2.1 Värttinä

Ansambli juured peituvad karjala pärimuses, eriti naiste laulutraditsioonis ja sellega seonduvates runodes. Nad on mõjutusi saanud soome-ugri hõimude idapoolsetest osadest, nagu Karjala, Setumaa, Marimaa, Ingerimaa ja Mordva. Värttinä koosseis on aastate jooksul mitu korda muutunud. Praegusel hetkel moodustavad kollektiivi viis liiget – Mari Kaasinen (laul), Susan Aho (laul), Johanna Virtanen (laul), Matti Kallio (akordion, klahvpillid) ja Hannu Rantanen (basskitarr, kontrabass).

Värttinä asutasid 1983.aastal Sari ja Mari Kaasinen koos oma ema Pirkkoga Rääkkyläs Põhja-Karjalas. Nad hakkasid esitama vanu Karjala luulet ja laule, saates end kandlel. Peagi oli ansamblis 21 liiget – 15 lauljat ja kuus pillimängijat, kes saatsid

lauljaid akordionil, saksofonil, kitarril, kontrabassil, viiulil ja flöödil. Otsides uusi esitusviise, arendasid lauljad välja üsna agressiivse ja jõulise vokaali, mis oli peaaegu karjumine. Selline kontseptsioon oli pärimusmuusikas väga uudne.

1989. aastal toimusid suured muutused: paljud lauljad lahkusid, osad neist läksid õppima Sibeliuse Akadeemiasse, kuid Kaasineni õed, saksofoni- ja bouzoukimängija Janne Lappalainen ning lauljad Kirsi Kähkönen and Minna Rautiainen otsustasid Värttinät elus hoida ning kollektiivi lisandusid uued liikmed.

Pärast seda hakkasid nad oma stiili muutma. Rõhk liikus pop/roki suunas, ehkki nad jäid siiski 100% akustiliseks. Vokaalheli mitmekesisus, laenati viise, luuletusi, laule ja ideid naiste laulutraditsioonist näiteks Setu-, Mari- ja Ingerimaalt. Need ilmingud on jäädvustatud albumile *Oi Dai*.

Järgmine suurem muutus tuli albumiga *Ilmatar*, mis süüvib üha rohkem Karjala runotraditsiooni. Seda nimetatakse senimaani Värttinä kõige ekstreemsemaks albumiks, kus toimub suur areng, mida toetavad veel keerukamad ja dünaamilisemad vokaalid ja veelgi katsetuslikumad kompositsioonid.

Värttinält on ilmunud ühtekokku 13 albumit: *Värttinä/ The First Album* (1987), *Musta Lindu* (1989), *Oi Dai* (1991), *Seleniko* (1992), *Aitara* (1994), *Kokko* (1996), *Vihma* (1998), *Ilmatar* (2000), *6.12/ Live in Helsinki* (2001), *Iki* (2003), *Miero* (2006), *25* (2007), *Utu* (2012). (Evolution 2012; Discography 2012)

2.2.2 Zetod

Zetod on Viljandi Kultuuriakadeemia rahvamuusika eriala vilistlase Kristjan Priksi juhendamisel 2003. aastal Värskas noortebändina sündinud muusikanähtus, mille idee pärines Ene Lukka-Jegikjanilt. Eesti kontekstis on Zetode näol tegemist ainulaadse kooslusega, mis lisaks edukale pärimusmuusika žanris tegutsemisele on suutnud läbi lüüa ka popmuusikamaastikul. Eriomase kultuuritausta tõttu mõjuvad Zetod üsna eksootilistena ja peavoolust vägagi erinevatena. Zetode muusika on kollaaž erinevatest stiilidest, nagu folk, rokk ja ka pop. Looming tugineb eelkõige Setumaa arhailistele lauludele, mis läbi kaasaegsete instrumentide ja rütmide saavad endale uue elu. (Bändist 2012; Tammar 2009)

Setu laulutraditsiooni ehk leelo põhiliseks omapäraks on mitmehäälsus ja hääle tekitamise viis. Teksti ja meetrika poolest on tegemist läänemeresoome vanema nn. runolaulutraditsiooni eripärase lokaalvariandiga. Iseloomulik on eeslaulja ja koori partii vaheldumine: eeslaulja laulab värssi, koor liitub rea lõpusilpidel eeslauljaga ning kordab värssi. Zetode repertuaari kuuluvad enamikus vanad rahvalaulud, mis põhinevad töö-, metsa- ja pulmalaulude ainetel, mitmed on ka muinasjutulise sisuga. (Leelo 2012; Jussila 2011)

Ansambli algkoosseisu kuulusid Jalmar Vabarna (laul, akustiline ja elektrikitarr, karmoška, cabasa), Jaanus Viskar (laul, basskitarr), Artur Linnus (laul, akordion) ja Alar Purik (trummid). Üsna varsti aga vahetas Puriku välja Heimar Puurmaa. 2012. aasta seisuga on ansambelis lisaks Vabarnale, Viskarile ja Linnusele ka Martin Kütt (trummid, kasttrumm) ja Matis Leima (viul, karmoška, laul).

Ansambliilt on ilmunud kolm albumit: *Lätsi vällä kaema* (2005), *Lätsi tarrõ tagasi* (2008) ja *Lätsi sanna* (2010). (Muusika 2012)

2.2.3 Ansambelite ühisjooned ja erinevused

Nende kahe ansambli repertuaari lauludes võib märgata tihedaid kontakte. Kuna Värttinä on laenanud viise ja hääletekitamise tehnikaid peale Karjala ka mujalt soomeugri aladelt, on mõningates lauludes äratuntav ka setu leelole omane helikõla, näiteks traditsionaalis „Mie oon musta“, kus eeslaulja laulab värssi ning viimase rea paaril lõpusilmil ühineb temaga koor ning kordab värssi. Küsimust võib tekitada, kas see traditsionaal on juba varem, oma algupärasel tekkimisajal saanud mõjutusi kaugemalt, või ongi see karjala traditsioonile omapärane. Selle määramisel tuleb arvesse võtta aga seda, et Karjala pärimuses on tuntud hoopis ühehäälneline eepiline laul ehk runo. (Leelo 2012)

Seega võib üsna kindlalt väita, et selle konkreetse laulu puhul on Värttinä saanud mõjutusi Setumaalt, ent lisanud sellele omad häälenüansid, sest osades kohtades ei lähe hääletõusud ja -langused kokku eeldatava setu traditsiooniga. Laulukontakte võib märgata ka Zetode laulu „Kosjalugu“ ja Värttinä „Sulhassii“ puhul, kus on äratuntav

sama rahvaviisi, vaatamata Värttinä jõulisemale ja tempokamale ning Zetode rahulikumale esitusele.

Teise suurema aspektina võib välja tuua mõlema kollektiivi puhul murdekeele kasutamise. Nii Zetod kui Värttinä kasutavad kirjakeele idapoolsemaid murdeid-murrakuid, mis paistavad silma suure hulga vene keelest laenatud sõnade poolest. Nende alade kultuuri on tugevalt mõjutanud õigeusukirik oma kommete ja tavadega, ent siiski on säilinud jooni ka selle maa kultuurist, mille alla nad haldusüksuslikult kuuluvad. Sellistel üleminekualade kogukondadel on kindlasti raske, sest nad ei kuulu kogu oma kombestikuga puhtalt ei ühe ega teise riigi koosseisu, kuid oma slaavipäraste mõjutustega rikastavad nad kahtlemata soome-ugri kultuuri. Murdekeele kasutamine lauludes annab tänapäeval võimaluse muusikutele tutvustada oma kombeid ja hoida elus enda kasutatavat murret või murrakut.

2.3 Kindla paigaga seotud ansamblid

Siia gruppi kuuluvad ansamblid, kelle kuulsus on tugevalt seotud nende kodu- ja elukohaga.

2.3.1 JPP

JPP on Soome instrumentaalansambel, mis moodustati 1982. aastal Kaustise vallas Järvelä külas. Nende algne nimi oli Järvelän Pikkupelimannit, aga hiljem on nad esinenud lühendi JPP all. Bändiliikmed põlvnevad kõik kuulsate rahvamuusikute suguvõsast, mille juured ulatuvad 1800. aastate teise poole. Nad püüdsid tähelepanu Kaustise valla küladest pärinevate lugude arranžeringute, uute kompositsioonide, mõjutustega Rootsi pärimusmuusikast ning oma noorusega (tol ajal jäid liikmete vanused vahemikku 17-25). Oluline on ka fakt, et nende repertuaari kuulusid rahvalood kogu Soomest, ei mängitud ainult oma piirkonna rahvamuusikat, mis 1980. aastate alguses oli valitsev tendents.

Bändi algkoosseisu kuulusid Arto Järvelä (viul) ja tema vend Jouni Järvelä (akustiline basskitarr), vennad Jarmo ja Juha Varila (viulid) ja Timo Alakotila

(harmoonium). 1984. aastal lisandusid kaks uut pillimeest: Järveläte onu Mauno Järvelä (viul) ja Janne Virkkala (akustiline bass), Jouni vahetas oma akustilise bassi viiuli vastu. Koosseis on aastate jooksul vahetunud ning hetkel kuuluvad ansamblisse Mauno Järvelä, Matti Mäkelä (viul), Arto Järvelä, Tommi Pyykönen (viul), Timo Alakotila ja Antti Järvelä (kontrabass).

JPP liikmete muusikaline haridus ja kogemus on tegelikult hoopis klassikalise ja jazz-muusika alane (enamik on õppinud Sibelius Akadeemias), seega on nende ulatus laiem kui tavalistel viuligruppidel, näiteks kumab muusikast läbi Ameerika kantrit, bluesi ja uuemaid tangoviise. JPP stiil on üsna omapärane, mida on raske kindlapiiriliselts mingisse žanri paigutada.

Ansamblist on ilmunud 11 albumit: *Järvelän Pikkupelimannit* (1983), *Laitisen Mankeliska* (1986), *JPP* (1988), *I've Found a New Tango* (1990), *Pirun Polska/Devil's polska* (1992), *Kaustinen Rhapsody* (1994), *String Tease* (1998), *History* (1999), *Huutokatrilli!* (2001), *Artology* (2006) ja *JPP in Duluth* (2011). (Biography 2012; Hoedown 2006)

2.3.2 Untsakad

Ansambel loodi 1992. aastal Rahvastepalli nime all, kuid 1993. aastal muudeti nimi Untsakateks. Algkoosseisu kuulusid neli noort meest Viljandi Kultuurikolledžist (praegune Viljandi Kultuuriakadeemia), kes tulid kokku, et mängida rahvamuusikat omas stiilis: Margus Põldsepp (lõõtsad, laul), Ilmar Kald (viul, laul), Jaanus Jantson (basskitarr, laul) ja Jaanus Põlder (mandoliin, viul, laul). 1995. aastal lisandusid Marek Rätsep (basskitarr) ja Celia Roose (torupill, vilepill, lõõts, laul) ning Jaanus Jantson läks üle kitarrile. Praegune koosseis on: Margus Põldsepp, Ilmar Kald, Jaanus Jantson, Jaanus Põlder, Marek Rätsep ja Tauno Uibo (helirežissöör).

Bänd on oma missiooniks nimetanud rahvalaulude kogumist – see kajastub ka nende repertuaaris, kuid rahvalauludele lisaks moodustavad omaette suure terviku metsavendade laulud.

Laule on liikmed ise kogunud oma Lõuna-Eesti ekspeditsioonidel. Samuti on nad saanud mõjutusi nii Rootsist, Irimaalt kui Venemaalt ning nende esituses kõlavad peale regi- ja metsavendade laulude modern-lööklaulud, lorilaulud ja sõjalaulud. Neilt on ilmunud 9 albumit: *Karmi elu sunnil* (1994), *Nuur ma olli, ull ma olli...* (1995), *Päälinna laiv Von Krahlis* (1996), *Nižni Novgorod* (1997), *Metsa läksid sa* (1998), *Tütarlaps merimeeste kõrtsist* (2000), *Untsakad 10* (2002), *Metsa läksid sa 2* (2006), *Meie küla pidu* (2011). (Sünnilugu 2012; Meie muusika 2012)

2.3.3 Ansambelite ühisjooned ja erinevused

Esimese sarnasusena võib välja tuua nende paikkonnalise tähtsuse: Kaustise, mida on nimetatud Soome viiulipealinnaks, üheks tähtsaimaks muusikaliseks esindusorganisatsiooniks on JPP, kes astub iga-aastaselt üles Kaustise muusikafestivalil. Untsakaid ühendab Viljandi taust, ehkki bändiliikmed on tänaseks päevaks mööda Eestit laiali, kuid kindlasti võib neid näha igal Viljandi Pärimusmuusika Festivalil. Mõlemad ansamblid on tihedalt seotud oma juurtega, ent nende repertuaaris kajastuvad maailma folkmuusika mõjud, samuti moodustavad suure osa repertuaarist 20. sajandi populaarsemad žanrid, JPP-l näiteks tangoviisid ning Untsakatel kaks plaaditait metsavendade laule.

Üheks suuremaks tunnusjooneks mõlema ansambli puhul on ka see, et suure osa nende esituses kõlavatest lauludest võib liigitada tantsumuusika alla, on valsse ja kadrille, kuid ka lihtsalt rahvalikemaid viise, mille järgi on juba külapidudel tantsitud.

Erinevuste all saab kindlasti välja tuua selle, et JPP on keelpillikeskne instrumentaalansambel, kuid Untsakate tooniandvateks pillideks on erinevad löötpillid ning instrumentaalmuusikat on neil lauludega võrreldes vähe.

2.4 Erinevaid Soome ja Eesti pärimusmuusika viljelejaid

Selles alapeatükis tutvustan omanäolisemaid ansambleid ja artiste, mida sarnaste kriteeriumite puudusel ei saanud omavahel rühmitada.

2.4.1 Kimmo Pohjonen

Soome akordionist Kimmo Pohjonen on võtnud oma missiooniks laiendada selle pilli mängimisvõimalusi, et viia akordion tasemele, kus see kunagi pole olnud. Piiritu energiaga Pohjonen on viimase 30 aasta jooksul sidunud akordionimängu erinevate muusika- ja kunstiliikidega, nagu folk, klassikaline muusika, rokk, eksperimentaal- ja teatrimuusika ning tants. Ta on õppinud Sibeliuse Akadeemias, mis on kahtlemata mõjutanud tema innovaatilist ja mitmekülgset stiili. Pohjonen on osalenud mitmetes erinevates projektides, näiteks KTUs, Uniko, Kimmo Pohjonen Kluster, K Cube, Accordion Wrestling ja palju muud, millele lisandub edukas soolokarjäär. Pohjonen on saanud Aasta Rahvamuusikuks kolmel korral, aastatel 1996–1998. Erinevates koosseisudes osaledes on tal ilmunud 8 albumit: *Kielo* (1999), *Kluster* (2002), *Kalmuk* (2002), *Iron Lung* (2004), *Uumen* (koos Eric Echmapardiga, 2005), *8 Armed Monkey* (KTU, 2005), *Quiver* (KTU, 2009), *Uniko* (Kimmo Pohjonen, Samuli Kosminen ja Kronos Quartet, 2011). Pohjonen on külastanud mitu korda Eestitki, näiteks 2008. aastal Eesti Vabariigi 90. sünnipäeva kontserdil ning 2011. aastal „Vabaduse laulul“ esinedes. (Bio 2012)

2.4.2 Milla Viljamaa ja Johanna Juhola

Selle duo muusikat võiks iseloomustada kui Helsingi versiooni tango. Uus tango on väga omanäoline, samas on selles säilinud tango sügavam olemus, Argentiina tangotraditsiooni draama ja tugev rütm seguneb soomlasliku melanhooliaga. Nende muusika on mõjutatud improvisatsioonist, rahvamuusikast ja jazzist, mis on omavahel ühendatud üle kümneaastase koostöö tulemusena. Duo Milla Viljamaa ja Johanna Juhola sai alguse 2001. aastal Sibeliuse Akadeemias rahvamuusika osakonnas. Nende repertuaar sisaldab Viljamaa (klaver) ja Juhola (akordion) omaloomingut, kuid ka palasid helilooja Astor Piazzollalt. Duolt on ilmunud kaks albumit: *Piazzolla Passage* (2003) ja *Mi Retorno* (2007). Mõlemal naisel on ka edukas soolokarjäär ning Johanna Juhola on seotud veel teiste ansamblitega, nagu Kraft, Troka, Las Chicas del Tango, Spontaani Vire, Johanna Juhola Reaktori, Johanna Juhola Trio, Timo Alakotila &

Johanna Juhola Duo. (Tangoduo 2009)

2.4.3 Oort

Oort on regirokki viljelev pärimusmuusika ansambel. Oorti otsingud muusikas püüavad tunnetust ajast, mil regilaul väljendas eluviisi – kõik rõõmud, mured ning seos loodusega väljendus laulus. Oort püüab taasluua regilaulule kohta igapäevaelus, et see ei oleks vaid meelelahutus või muuseumieksponaat. Ansambli kõlapildis võib arhailise rahvamuusika ümber leida nii pop-, jazz- kui ka *metal*-muusika varjundeid. Ansambel on aastate jooksul koosseisu vahetanud, kuid hetkel kuuluvad Oorti Aleksander Sünter (laul, akustiline kitarr), Marju Varblane (viul, kannel, torupill, viled, parmupill, laul), Andres Vago (elektrikitarr), Toomas Jöks (klahvpillid), Kalle Tetsmann (basskitarr) ja Margus Tammekivi (löökpillid). Oortilt on ilmunud kolm albumit: *Oort* (2001), *Veere, veere, päevakene* (2004) ja *Suur härg* (2009). (Oort 2007)

2.4.4 Vägilased

Vägilased on Eesti pärimusmuusika ansambel, mis tegutses aastatel 2000–2011. Liikmeskonna moodustasid peamiselt Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia muusikaosakonna tudengid ja õppejõud. Tegevust alustati 2000. aastal kooli kursuseansamblina. Ansambli loojaks, ideeliseks juhiks ja eestvedajaks oli Kristjan Priks, kes mõne aja pärast Vägilastest lahkus. Suur osa Vägilaste repertuaarist moodustavad vanad laulumängud. Ringmängulaulude taasesitamisel pidi ansambel esmatahtsaks säilitada lugude esmast funktsiooni, sisu, tempot ja mängulikkust. Kui bänd tegevuse lõpetas, kuulusid koosseisu Meelika Hainsoo (viul, laul), Cätlin Jaago (torupill, flööt, viled, parmupill, laul), Jan Viileberg (kitarr), Tiit Kikas (elektriviul), Marti Tärn (basskitarr) ja Reigo Ahven (löökpillid). Ansambel on välja andnud kolm albumit: *Väga ilusad* (2004), *Ema õpetus* (2006) ja *Kes aias?* (2010). (Vägilased 2012; Infomaterjalid 2011)

2.5 Järeldused

Viie Soome ja viie Eesti pärimusmuusika ansambli analüüsi tulemustest selgub, et instrumentaalmuusika on Soomes populaarsem (analüüsis käsitletud kollektiividest kõik, välja arvatud Värttinä), Eestis on olulisemal kohal ansamblid, kes ei esita ainult meloodiaid, vaid laule.

Samuti võib täheldada pärimusmuusikas mitme põlvkonna esinemist, kelle kollektiivide loomise aeg jääb 1980.–2000. aastate vahemikku. Kõige noorema põlvkonna esindajatena (sündinud 1970. aastate lõpus ja 1980. aastatel) võib ansamblistest tuua näiteks Friggi, Ro:toro, Zetod, Duo Milla Viljamaa & Johanna Juhola ning Vägilased.

Pärimusmuusika esitustava jaguneb üldiselt kaheks: traditsioonilisem (ehk esitatakse rahvamuusikat võimalikult autentselt, lisades sellele tänapäevase helikõla ning saades mõjutusi ka teiste maade pärimusmuusikast) ning teiste stiilidega segatud (on tunda mõjutusi näiteks rokest, tangost ja elektroonilisest muusikast). Esimese liigituse alla kuuluvad näiteks Värttinä, Vägilased, Frigg ja Ro:toro ning teise liigitusse saab paigutada Zetod, Oorti, Kimmo Pohjose ja Duo Milla Viljamaa & Johanna Juhola. Traditsioonilisema esituse alla võib tuua ka JPP ja Untsakad, kuid nende repertuaar koosneb pigem 20. sajandi esimese poole muusikast, nn rahvalikust muusikast (võttes aluseks, et rahvalikel lauludel on teada sõnade ja viisi autor ning rahvamuusikal mitte). Üldiselt selgus analüüsist, et neid kaht liigitust ei saagi ehk nii üksüheselt vastandada, kuna mõlemad esitustavad eksisteerivad kõrvuti ning tegutsevad tegelikult sama eesmärgi nimel: elustada pärimusmuusikat ning tuua see inimestele lähemale. See tendents tundub olevat omane nii Soomele kui Eestile.

Soome ja eesti pärimusmuusika suure sarnasuse põhjal oli ansamblite kõrvutamise ja nende võrdluskriteeriumite leidmine üsna lihtne. Kõige selgemalt eristusid kohe Frigg ja Ro:toro, mis paistsid silma instrumentaalmuusika ning uue põlvkonna pärimusmuusikute tõttu. Zetode ja Värttinä puhul sai toetuda nende päritolule murdealadelt: nende keel erineb kirjakeelest ning nende kultuuri on märgatavalt erinev slaavi mõjutuste kaudu. Kahe eelneva paariga võrreldes on omavahel ehk mõnevõrra nõrgemalt seotud JPP ja Untsakad, kuid siiski on oluline nende tugev side oma

kodukohaga, kuid nende repertuaarist võib leida sarnasusi näiteks tantsumuusika ja rahvalikemate viiside näol. Ülejäänud muusikud jäid rühmitamata, kuna ei leidnud piisavalt sarnaseid tingimusi. See asjaolu toob välja ka soome ja eesti pärimusmuusika erinevused, mis võrdlust vaid toetab.

Antud teemat on kindlasti võimalik edasi arendada. Uurida saab näiteks soomerootsi pärimuse mõju soome rahvamuusikale ning kõrvutada seda saksa mõjudega eesti muusikale, samuti võib sügavamalt uurida murdealade muusikat ja võrrelda rohkem Karjala, Ingeri- ja Setumaa omavahelisi kontakte ja laene, mis on kandunud välja tänapäeva. Tänapäevase pärimusmuusika puhul saab võrrelda suuremat hulka ansambleid, mille põhjal tuleks paremini välja nii soome kui eesti pärimusmuusika liikide laiem ulatus ja üldisem suund.

KOKKUVÕTE

Soome rahvalaulu üldised tunnusjooned on sarnased Eesti rahvalauludega: neis mõlemis on säilinud tugev läänemeresoome alge, mistõttu nii regilaulu (sm k *runo*) kui riimilise rahvalaulu (sm k *rekilaulu*) teemad on üsna ühesugused. Eesti rahvamuusikast puuduvad vaid Põhja-Soomes elavatele saamidele omane joig, mis Soome rahvamuusikas on esindatud.

Regilaul hakkas muutuma 19. sajandil, vahetades algriimi lõppriimi vastu. Regilaulu esitas Eestis, Ingerimaal ja mõnedes Karjala osades tavaliselt koor koos eeslauljaga, ülejäänud Soomes lauldi seda üksi või kahekesi ja ilma instrumentaalsaateta, riimilist rahvalaulu lauldi üksi ning tihti mõne pilli saatel.

Sarnasusi saab välja tuua ka olulisemate rahvapillide puhul, alustades isemeisterdatud lihtsamate vilepillidega, mis olid omased eelkõige karjastele ning millel oli meelelahutuslikust pillist laiem funktsioon, lõpetades keerulisemate keelpillide (eelkõige kandle ja viuliga) ning erinevate löõtpillidega (näiteks akordion). Üldiselt on pillide lihtsus või keerulisus seotud ka nende vanusega: lihtsamad pillid on pärit varasemast ajast. Eestiga võrreldes on Soome rahvamuusikast kadunud torupill ning juhuslikumalt kasutatav on ka parmupill, mis mõlemad on Eesti pärimusmuusikas vägagi olulisel kohal.

Pärimusmuusika hakkas oma olulisust kaotama Esimese maailmasõja ajal ja pärast seda, mil igal pool sai valdavaks kiiresti leviv estraadi- ja ajaviitemuusika, tõrjuti arhailine rahvamuusika üha enam kõrvale. Soome rahvamuusika uus tõus algas 1960. aastatel, kui Walesist inspireerituna peeti 1968. aastal esimene Kaustise muusikafestival, mis hakkas pärimusmuusikat üha enam propageerima. Eestis võib rahvamuusika populaarsuse tõusu märgata mõnevõrra hiljem, pigem 20. sajandi lõpupoolel, kui Eesti oli saanud iseseisvaks riigiks ning hakkas oma algupärast kultuuri järk-järgult taastama.

Kansanmusiikkiliitto ja Yleisradio andmetel on Soome populaarsemad bändid keelpillikeskne nn uue põlvkonna instrumentaalansambel Frigg, Karjala murdealalt pärit Värttinä ning Kaustise-keskne instrumentaalansambel JPP. Viljandi Pärimusmuusika Keskuse andmetel on neile sobivad vasted Eestist torupillikeskne instrumentaalansambel Ro:toro, Setumaalt pärit Zetod ja Viljandi taustaga Untsakad.

Veel peetakse Soomes tuntumateks artistideks eksperimentaalmuusikat viljevat Kimmo Pohjost ning tangoduot Milla Viljamaa & Johanna Juhola ja Eestis regirokki esitavat Oorti ning praeguseks tegevuse lõpetanud vanade laulumängude elustajaid Vägilasi.

KIRJANDUS

1. **Ajalugu** = Eesti Pärimusmuusika Keskus (EPMK): Ajalugu. <http://www.folk.ee/et/EPMK/Ajalugu>. Vaadatud 20.04.2012.
2. **Albums** = Albums. <http://www.myspace.com/rotoro>. Vaadatud 19.04.2012.
3. **Arukask, Madis 2012**. Traditsiooniline eesti muusikakultuur ja rahvapillid; <http://maatundmine.estinst.ee/kohad/tammelaure/85-traditsiooniline-eesti-muusikakultuur-ja-rahvap/>. Vaadatud 30.01.2012
4. **Asplund, Anneli 1983**. Kantele. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
5. **Asplund, Anneli 2005**. Kaustiselt kaugemale: Soome nüüdisaegse rahvamuusika piirjooni. – Pärimusmuusikast popmuusikani. Koost. Triinu Ojamaa. Toim. Taive Särg, Kanni Labi. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 89–97.
6. **Asplund jt = Asplund, Anneli, Petri Hoppu, Heikki Laitinen, Timo Leisiö, Hannu Saha, Simo Westerholm 2006**. Suomen musiikin historia: Kansanmusiikki. Helsinki: Söderström.
7. **Asplund, Anneli 2010**. Ruvetkasme, rohjetkasme, älkäs ääntämme hävetkö! Runolaulun uuden tulemisen historiaa. – Kalevalamittaisen runon tulkintoja. Toim. Seppo Knuuttila, Ulla Piela, Lotte Tarkka. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 247–275.
8. **Bio** = Kimmo Pohjonen Bio. <http://www.kimmopohjonen.com/nav.php?url=bio.html>. Vaadatud 18.05.2012
9. **Biography** = JPP: Biography. <http://www.thejpp.fi/biography.html>. Vaadatud 30.04.2012
10. **Bändist** = Zetod: Bändist. <http://www.zetod.ee/est/zetod>. Vaadatud 23.04.2012.
11. **Discography** = Värttinä: Discography. <http://varttina.com/discography/>. Vaadatud 23.04.2012.
12. **Eerola jt = Eerola, Tuomas, Petri Toiviainen 2004**. Suomen Kansan eSävelmät. <http://esavelmat.jyu.fi/kokoelma.html>. Vaadatud 17.05.2012
13. **Esittely** = Suomen Kansanmusiikkiliitto: Esittely. <http://www.kansanmusiikkiliitto.fi/liitto/esittely>. Vaadatud 20.04.2012.

14. **Evolution** = Värttinä: About: Evolution. <http://varttina.com/about/evolution/>.
Vaadatud 23.04.2012.
15. **Hiltunen, Riikka 2010**. Frigg: A collective that plays in a major key. <http://www.fimic.fi/fimic/fimic.nsf/0/37943BFFDA516C96C22576B0004F993B?opendocument&cat=folk - world>. Vaadatud 19.04.2012.
16. **Hoedown** = Hoedown Artist Representation: JPP 2006. <http://hoedown.com/main.site?action=siteupdate/view&id=7>. Vaadatud 30.04.2012.
17. **Infomaterjalid 2011** = Vägilased: Infomaterjalid. <http://www.vagilased.ee/>.
Vaadatud 18.05.2012
18. **Jussila, Riina 2011**. Zetod – energiat täis tsurad. Kroonika 05.aug., 30–36; http://www.kroonika.ee/artiklid/45696/zetod_energiat_tais_tsurad.html?art_m_agaz=13. Vaadatud 23.04.2012.
19. **Kansanmusiikin ilta 2012** = **Yleisradio: Kansanmusiikin ilta**. http://yle.fi/radio1/musiikki/kansanmusiikin_ilta/. Vaadatud 20.04.2012
20. **Kuutma, Kristin 2012**. Rahvalaul ja laulupidu – Regilaul: Kuidas lauldi. http://www.folk.ee/kultuurilaegas/et/aa_index/lp_rahvalaul_ja_laulupidu/lp_rahvalaul/Regilaul/lp_kuidas_lauldakse. Vaadatud 30.01.2012
21. **Laitinen, Kai 1994**. Soome kirjanduse ajalugu. Tallinn: Vagabund.
22. **Leelo** = Eesti Vaimse Kultuuripärandi Nimistu: Keel ja poetiline folkloor: Laulmine ja laululoomine: Seto leelo. <http://www.rahvakultuur.ee/vkpnimistu/index.php?page=Public.Knowledge&id=51&PHPSESSID=kmqqehbf194h9v8ga3dufjvip2&PHPSESSID=kmqqehbf194h9v8ga3dufjvip2>. Vaadatud 23.04.2012
23. **Leigarid** = Leigarite tutvustus: Asutamine. <http://www.leigarid.ee/>. Vaadatud 17.05.2012
24. **Meie muusika** = Untsakad: Meie muusika. <http://www.untsakad.ee/?page=grammofon>. Vaadatud 30.04.2012
25. **Missioon** = Eesti Pärimusmuusika Keskus (EPMK): Missioon. <http://www.folk.ee/et/EPMK/Missioon>. Vaadatud 17.05.2012
26. **Muusika** = Zetod: Muusika. <http://www.zetod.ee/est/5>. Vaadatud 23.04.2012

27. **Nenola-Kallio, Aili**. Studies in Ingrian laments. Suomalainen Tietekatemia. Helsinki: Helsingin Liikekirjapaino OY.
28. **Oort 2007** = Oort. <http://www.oort.ee/index.php?lang=1>. Vaadatud 18.05.2012
29. **Ro:toro** = Avaleht: Ro:toro. <http://ro:toro.ee/>. Vaadatud 19.04.2012.
30. **Rüütel, Ingrid 2003**. Laulud eesti elulugudes. – Võim ja kultuur. Koost. Arvo Krikmann, Sirje Olesk. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 247–338.
31. **Rüütel, Ingrid, Ene-Margit Tiit 2005**. Pärimuskultuur Eestis – kellele ja milleks I osa. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
32. **Saarukka, Matias 2011**. Ensemble. <http://frigg.fi/about-2/>. Vaadatud 19.04.2012.
33. **Sonninen jt = Sonninen, Ahti, Eero Polas, Paavo Kiiski, Urpo Jokinen 1977a**. Kansanumusiikki 1. Laulusävelmiä. Helsinki: Suomen Kunnallisliitto.
34. **Sonninen jt = Sonninen, Ahti, Eero Polas, Paavo Kiiski, Urpo Jokinen 1977b**. Kansanumusiikki 2. Soitinsävelmiä. Helsinki: Kunnallispaino.
35. **Sünnilugu** = Untsakad: Meie sünnilugu. <http://www.untsakad.ee/>. Vaadatud 30.04.2012
36. **Talve, Ilmar 1979**. Suomen kansankulttuuri. Historiallisia päälinjoja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 355. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
37. **Tammar, Mari 2009**. Zetod tantsitavad sõsaraid. Muusika märts 2009, 16–17; <http://muusika.kul.ee/arhiiv/200903/lugu5.pdf>. Vaadatud 23.04.2012
38. **Tangoduo 2009** = Duo Milla Viljamaa & Johanna Juhola. <http://www.tangoduo.net/index.php?cmd=3>. Vaadatud 18.05.2012
39. **Tõnurist jt = Tõnurist, Igor, Aleksander Sünter, Tarmo Kivisilla, Anneli Kont-Rahtola, Meelika Hainsoo, Cätlin Jaago, Tarmo Noormaa 2008**. Eesti rahvapille. Toim. I. Tõnurist. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.
40. **Virtanen, Leea, Merja Virtanen 1988**. Kukkarokivi: Suomalaisen folkloren antologia. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
41. **Virtanen, Leea 1991**. Suomalainen kansanperinne. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

42. **Virtanen, Leea, Thomas Dubois 2000.** Finnish folklore. Helsinki: Finnish Literature Society.
43. **Vägilased** = Eesti pärimusmuusika Keskus: Vägilased.
<http://www.folk.ee/et/Loikuspidu-2011/Loikuspidu-2010/Vagilased>. Vaadatud
18.05.2012

THE GENERAL CHARACTERISTICS OF FINNISH FOLK MUSIC, THE SITUATION TODAY AND COMPARISON WITH ESTONIA

Summary

The aim of this research is to introduce and give an overview of Finnish folk music, also to find out if folk music is popular in Finland nowadays and who are the biggest names in that genre. The second aim is to compare the results to the situation of folk music in Estonia nowadays. The research consists of two bigger chapters. In the first chapter Finnish folk music is introduced generally and in the second chapter the most popular Finnish folkbands are introduced and compared with Estonian bands.

The two main Finnish folk music songtypes are the older folk song (in Finnish *runo* or *kalevalamittainen laulu*) and the newer folksong (in Finnish *rekilaulu*). The subspecies of the older folk song are worksongs, laments, melodies, spells and runosongs, which were sung while working, but also during parties and bigger gatherings. Lyrics were more important than melodies and older folk songs were typically sung by a soloist with repeating the chorus. These songs were memorized and not written down.

The traditional folk song started to change during the 19th century. The rhyme type of the songs changed and also the end-rhyme song. These songs were mainly sung alone and were partly written down. The lyrics were spreaded all over Finland at the end of the 18th century. Some new subspecies were added, such as prisoner songs, soldier songs, circle games, chants and dancing songs.

The first chapter also introduces well-known Finnish musical instruments. The first instruments were plain and homemade. They were mainly whistles, which did not only have an entertaining function, but they were used by shepherds to control their herd. As the time went by, the instruments were developed and they became more complex. The most important instruments in Finland are the Finnish *kantele* and the *jouhikko* (bowed kantele); newer folk songs were played mainly by violin, clarinet, harmonium and various types of accordions. The main difference with Estonia is that there are no type

of bagpipes used in Finnish folk music. Also the jew's harp, which is widely used in Estonian folk music, has only a little role in Finnish music.

The importance of folk song started to change with the first World War. Popular music spreaded all over the world and folk music seemed too archaic and lost its position. The new rise of folk music began in the 1960s, when the first folk music festival, which was influenced by Wales, was held in Kaustinen in 1968. To increase the spreading of folk music, it was important to establish many organizations, such as Suomen Kansanmusiikkiliito (Finnish Folk Music Association). Also, folk music was started teaching in the University of Tampere and in the Sibelius Academy.

Nowadays, folk music is very competitive in the music industry and its popularity increases every year. To find out, who are the biggest names in Finnish folk music, I turned to Finnish Folk Music Association and to Yleisradio. According to them, the most important folk bands in Finland are Frigg, Värttinä and JPP. I compared them with Estonia's most popular bands: Ro:toro, Zetod and Untsakad. Frigg and Ro:toro both make instrumental music, Frigg uses mainly string instruments (they are strongly violin based) and Ro:toro revives Estonian bagpipe music. Värttinä and Zetod both come from dialect areas and sing in their own dialect, Värttinä uses Karelian dialect and Zetod Setu's dialect. They have also added some nuances, for example Värttinä has explored finno-ugric singing traditions and because of that they have developed their own style. Zetod sing archaic songs in a rock key. The next bands are strongly associated with their hometown. JPP is a violin band from Kaustinen and music from all around Finland can be found in their repertory. They are one of the main artists of Kaustinen Folk Festival. Untsakad have strong connections with Viljandi and most of the band members have graduated from the Viljandi Culture College.

I also added some Finnish and Estonian artists, which were mentioned to be popular and important, such as Kimmo Pohjonen, Duo Milla Viljamaa & Johanna Juhola, Vägilased and Oort, but there were no significant terms between the Finnish and the Estonian artists to compare. Therefore, I only introduced the bands and explained why they were important either to Finnish or Estonian folk music.

SUOMALAISEN KANSANMUSIIKIN YLEISIÄ OMINAISPIIRTEITÄ, NYKYTILA JA VERTAILU VIROLAISEEN

Yhteenveto

Tämän tutkimuksen tavoite on esitellä ja antaa yleiskatsaus suomalaisesta kansanmusiikista, sekä selvittää, onko perinnesävelmusiikki Suomessa suosittu ja ketkä ovat tunnetuimmat nimet tällä alalla. Toiseksi tuloksia verrataan virolaisen kansanmusiikin nykytilaan. Tutkimus sisältää kaksi suurempaa kappaletta. Ensimmäisessä luvussa esitellään suomalaista kansanmusiikkia yleisesti ja toisessa luvussa kuuluisimpia yhtyeitä ja verrataan niitä virolaisiin yhtyeisiin.

Kaksi pääasiallista laulunmuotoa ovat runo- eli kalevalamittainen laulu ja uudempi kansanlaulu eli rekilaulu. Runon alalajit ovat työsävelmät, loitsu- ja sävelmerkit, joikusävelmät, itkuvirret ja runosävelmät, joita laulettiin häissä, sekä juhlissa ja suuremmissa kokoontumisissa. Lyriikka oli tärkeämpi kuin sävelmä ja runoja lauloitiin tyypillisesti esilaulajana ja kuoro toisti mukana. Runoja painettiin mieleen eikä kirjoitettu ylös.

Perinteinen kansanlaulu alkoi muuttua 1800-luvulla. Alkusoinnullisesta runosta tuli loppusoinnullinen rekilaulu. Niitä lauluja laulettiin yksin ja muutamia kirjoitettiin ylös. 1800-luvun lopulla levisivät laulun sanat eri puolilla Suomessa. Lisääntyi muutamia uusia alalajeja, esimerkiksi vanginlaulut, sotilaslaulut, piiri- ja leikkilaulut, hengelliset laulut ja tanssilaulut.

Ensimmäinen kappale esittelee myös yleisimpiä kansansoittimia. Ensimmäiset soittimet olivat yksinkertaisia ja kotona tehtyjä, esimerkiksi paimenhuilu. Sitä ei käytetty ainoastaan soittimena, vaan myös metsästyksen ja kalastuksen signaalivälineinä sekä muidenkin sanomien välittäjinä. Ajan kuluessa niitä parannettiin ja ne muuttuivat vaikeammaksi. Tärkeimmät soittimet suomalaisessa kansanmusiikissa ovat kantele ja jouhikko, uudempia lauluja soitettiin viululla, klarinetilla, harmonikalla eli hanurilla tai haitarilla. Verrattuna Viroon on se suurin ero, että Suomessa ei ole säkkipilliä ja munniharppua on käytetty harvemmin.

Kansanlaulu merkitys alkoi laskea ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Populaarimusiikki levisi koko maailmassa ja kansanmusiikki tuntui liian arkaaiselta ja menetti asemansa. Kansanmusiikin uusi nousu alkoi 1960-luvulla, kun ensimmäiset kansanmusiikkijuhlat pidettiin Kaustisella vuonna 1968. Perinнемusiikin leviämiseksi oli tärkeä luoda monia organisaatioita, esimerkiksi Suomen Kansanmusiikkiliitto. Kansanmusiikkia alettiin opettaa Tampereen yliopistossa ja Sibelius-Akatemiassa.

Nykyään kansanmusiikki nousee vuosi vuodelta korkeammalle asemalle. Löytääkseni tunnetuimpia yhtyeitä, käännyin Suomen Kansanmusiikkiliiton, Yleisradion ja Viljandin Perinnekeskuksen puoleen. Niiden mukaan tärkeimmät artistit Suomessa ovat Frigg, Värttinä, JPP, Kimmo Pohjonen ja Duo Milla Viljamaa & Johanna Juhola ja Virossa puolestaan Ro:toro, Zetod, Untsakad, Vägilased ja Oort. Vertailuparit olivat Frigg ja Ro:toro, Värttinä ja Zetod sekä JPP ja Untsakad. Frigg ja Ro:toro on molemmat soitinyhtyeet, Frigg tekee viulumusiikkia ja Ro:toro perustuu säkkipilliin. Värttinä ja Zetod on murrealueilta, Värttinä käyttää karjalan kieltä ja on sieltä lähtöisin, Zetod laulavat setukaismurretta ja on lähtöisin Setumaalta. Molemmat laulavat vanhoja runoja uudessa muodossa. Viimeinen pari on JPP ja Untsakad, jotka ovat vahvasti sidoksissa kotipaikkaansa. JPP on perustuneet Kaustiselta ja Untsakad ovat yhdistyneet Viljandin Kulttuurikorkeakoulun kautta (nykyään Kulttuuriakatemia).

Muita artisteja en jakanut pareihin, koska siihen ei ollut yhteisiä perusteita. Sen vuoksi vain esittelin heitä ja mainitsin, miksi he ovat tärkeitä suomalaisessa vai virolaisessa kansanmusiikissa.

Tuloksena voi todeta, että perinteinen esitystapa ja nykyaikaisemmat sovitukset elävät rinta rinnan ja niitä ei saa konkreettisesti vastakkain. Niiden molempien tavoitteena on elvyttää kansanmusiikkia ja tutustua sitä ihmisille.